

FYLKESMANNEN I
MØRE OG ROMSDAL

Kommunebilde Norddal kommune

Eit grunnlagsdokument for dialog mellom Norddal kommune og Fylkesmannen i
Møre og Romsdal

07.07.2014

Utgitt av Fylkesmannen i Møre og Romsdal

Dokument ferdigstilt 19.08.2014

Ansvarleg redaktør : Assisterande fylkesmann Rigmor Brøste,

Redaksjon/Kontaktpersonar:

Sveinung Dimmen, samordnar, Fylkesmannen i Møre og Romsdal tlf: 71 25 84 20 / 48 14 90 56
epost: sveinung.dimmen@fylkesmannen.no

Vidar Myklebust, kommunikasjonsrådgivar, Fylkesmannen i Møre og Romsdal, tlf 71 25 84 19 / 918
28 322 epost: vidar.myklebust@fylkesmannen.no

Rigmor Brøste, assisterande fylkesmann i Møre og Romsdal, tlf 71 25 84 14 / 926 59 401, epost:
rigmor.broste@fylkesmannen.no

For meir informasjon sjå: <http://fylkesmannen.no/More-og-Romsdal/>

Innhold

Forord.....	5
Kap. 1 – Innleiing.....	6
1.1 Innhald/struktur i dokumentet	6
1.2 Kort om Fylkesmannens rolle og funksjon	8
1.3 Forankring i strategiplanen og i embetsoppdraget.....	10
1.4 Fylkesmannen sine satsingar på tvers av fagavdelingane	10
1.5 Kort om Norddal kommune.....	12
Kap. 2 - Lokal samfunnsutvikling og kommunesamordning	15
2.1 Generelt om status, utviklingstrekk og utfordringar på fagområdet	15
2.2 Kommuneplanlegging som politisk og administrativt styringsverktøy.....	17
2.3 Folkehelse	20
2.4 Betre oppvekst – felles innsats for barn og unge.....	23
2.5 Kommuneøkonomi og økonomistyring.....	25
2.6 Interkommunalt samarbeid	27
Kap. 3 – Justis- og beredskap	28
3.1 Generelt om status, utviklingstrekk og utfordringar på fagområdet	28
3.2 Samfunnstryggleik og beredskap.....	28
3.3 Klagesaker etter plan- og bygningslova.....	30
3.4 Vergemål.....	32
Kap. 4 - Miljøvern og arealforvaltning	33
4.1 Generelt om status, utviklingstrekk og utfordringar på fagområdet	33
4.2 Forvaltning av arealressursane gjennom kommunal arealplanlegging	34
4.3 Naturvern.....	35
4.4 Forureining.....	36
Kap. 5 – Landbruk.....	39
5.1 Generelt om status, utviklingstrekk og utfordringar på fagområdet.....	40
5.2 Landbruk og bygdeutvikling	45
5.3 Forvaltningsoppgåver på landbruksområdet	47
Kap. 6 – Oppvekst og utdanning.....	49
6.1 Generelt om status, utviklingstrekk og utfordringar på fagområdet	49
6.2 Barnehage	50
6.3 Grunnskule.....	52
Kap. 7 – Helse og sosial	56

7.1	Generelt om status, utviklingstrekk og utfordringar på fagområdet	56
7.2	Kommunehelse	57
7.3	Pleie og omsorg	60
7.4	Gjennomføring av helsehjelp eller omsorgstenester med tvang	63
7.5	Psykisk helsearbeid.....	64
7.6	Rusfeltet	66
7.7	Sosialtenesta	68
7.8	Barnevern	72
Kap. 8 – Oppsummering		74
8.1	Generelt	74
8.2	Vidare dialog og samarbeid.....	74
Vedlegg.....		76

Forord

Kjære politikarar og leiarar i Norddal kommune!

I Møre og Romsdal ønskjer Fylkesmannen å besøke alle 36 kommunane i perioden 2013-2015 for å kunne gjere jobben som bindeledd mellom kommunane og sentrale styresmakter enda betre. På våre kommunebesøk er det formannskapet og øvste administrative leiing i kommunane vi ønskjer å ha ein dialog med.

I forkant av kvart kommunebesøk vert det utarbeidd eit kommunebilete som beskriv korleis vi ser på kommunen og korleis den utfører sine oppgåver innan dei ulike fagområda.

Etter kvart kapittel er det laga såkalla «dialogpunkt» med spørsmål som kommunen å ta med seg i sitt vidare arbeidet med kvalitetsutvikling av tenestene. Det er også meininga at vi tek fatt i nokre av desse dialogpunkta som grunnlag for diskusjonen. Kva for punkt som vert diskutert er også opp til den einskilde kommune.

Vi har ei felles målsetting om å tilby gode tenester til våre innbyggjarar i Møre og Romsdal, og vi ønskjer å vere ein medspelar for kommunane. At vi kjenner betre til kvarandre, våre ulike roller og oppgåver trur vi vil bidra til nettopp dette. Spesielt er vi opptatt av satsingsområda *folkehelse* og *barn og unge sine oppvekstvilkår*. Det er ei av årsakene til at vi etterspør representantar frå Ungdomsrådet, og ønskjer å høyre kva dei er opptekne av.

Vi ser fram til besøket i Norddal kommune.

Lodve Solholm

Kap. 1 – Innleiing

- *Om innhald/struktur i dokumentet*
- *Kort om Fylkesmannens rolle og funksjon, med søkelys på dialog og samarbeid med kommunane*
- *Forankring i strategiplanen og i embetsoppdraget*
- *Om overordna prioriteringar og satsingar på tvers av fagavdelingane*

1.1 Innhald/struktur i dokumentet

Kommunebilde for Norddal vil inngå som eit viktig grunnlag for nærare samarbeid og dialog mellom Fylkesmannen og kommunen. Dokumentet er forankra i Fylkesmannens embetsoppdrag. Målet med dokumentet er at kommunen og Fylkesmannen saman kan ha dialog om ulike utfordringar og korleis ein saman kan kome fram til betre løysingar for innbyggjarane i Møre og Romsdal.

Kommunebildet vil saman med kommunestatistikk og andre aktuelle grunnlagsdokument vere eit naturleg utgangspunkt for Fylkesmannens opplegg for samordna kommunebesøk i den aktuelle kommunen. Dokumentet vil bli oppdatert/revidert i samband med dette.

Innhaldsmessig rettar dokumentet søkelys mot følgjande tema:

- Regional og kommunal samfunnsutvikling - plansamordning
- Kommunal og beredskap
- Helse- og sosial
- Oppvekst og utdanning
- Miljøvern og arealforvaltning
- Landbruk

Tema/kapittelinnending avspeglar i hovudsak strukturen i fagavdelingane hos Fylkesmannen. For kvart tema blir presentasjonen bygd opp rundt tre hovudpunkt:

- ***Fylkesmannen sine fokusområde***
  - *omfattar relevante og konkrete forhold for Fylkesmannens kontakt med kommunane i fylket med utgangspunkt i statlege forventningar og politikk*
- ***Fylkesmannen sitt bilde av kommunen***
  - *omfattar ei kort oppsummering av Norddal kommune sin status i forhold til Fylkesmannens fokusområde og eventuelle andre relevante forhold*
- ***Dialogpunkt***
  - *omfattar utvalde innsatsområde der Fylkesmannen ønskjer nærare dialog og samarbeid med kommunen*

Som vedlegg til dokumentet er det m.a. tatt med aktuelle lenker til:

- Statistikk
- Tabellar/figurar/kart
- Planar/dokument m.m.

Det er viktig å understreke at kommunebildet frå Fylkesmannen si side ikkje er meint som eit uttømande bilde av kommunen, men at dokumentet rettar søkelyset mot forhold der kommunen har eit handlingsrom eller utviklingspotensial som det er viktig å ha dialog om. Dokumentet reflekterer vårt inntrykk av kommunen på overordna nivå, og er meint å gi ei rask, samla oversikt over ulike utfordringar kommunen står over for. Dei ulike punkta kan elles i ulik grad vere kvalitetssikra, og vil heller ikkje representere ein fasit eller objektivt syn på situasjonen i kommunen.

Oversikt over nye og endra statlege styringssignal retta mot kommunane er tilgjengeleg på Fylkesmannens heimeside <http://www.fylkesmannen.no/More-og-Romsdal/> Møre og Romsdal fylkeskommune har utarbeidd ein “statistikkpakke” til kvar kommune med tilrettelagt informasjon om utvalte utviklingstrekk for kvar kommune i fylket, og spesielt utvikla med tanke på kommunane sitt planarbeid: <http://mrfylke.no/kommunestatistikk>

Fylkesstatistikk for Møre og Romsdal, RISS og TEMP er andre publikasjonar frå fylkeskommunen som kan vere tenleg som kunnskapsgrunnlag til planarbeidet <http://mrfylke.no/Tenesteomraade/Plan-og-analyse/Statistikk-og-analyser/Fylkesstatistikk>

1.2 Kort om Fylkesmannens rolle og funksjon

Lodve Solholm er fylkesmann i Møre og Romsdal frå 01.10.2009. Rigmor Brøste er assisterande fylkesmann.

Fylkesmannen er Kongen og Regjeringa sin fremste representant i fylket og utfører mange og svært allsidige forvaltningsoppgåver for staten (dei ulike departementa).

Lodve Solholm

Oppgåvene er grovt sett tredelte:

- å setje i verk Regjeringa/Stortinget sin politikk ute i kommunane/fylkeskommunen
- å samordne staten sin politikk/verksemd mot kommunane
- å passe på at innbyggjarane får den rettstryggleiken dei har krav på

Rigmor Brøste

Fylkesmannen har både reine fagoppgåver (for fagdepartement /direktorat) og meir generelle/samordna statsoppgåver. Alle oppgåvene er i det vesentlege retta mot kommunane i fylket:

- formidling av statlege styringssignal
- fordeling av statlege tilskotsordningar
- klagesaksbehandling over kommunale og fylkeskommunale vedtak etter div. særlover
- tilsyn etter div. særlover

Fylkesmannen har oppgåver innanfor fleire fag- og forvaltningsområde:

- miljø
- landbruk
- oppvekst og utdanning
- helse og sosial
- planlegging og byggesak
- kommunal organisering og tenesteyting

Fylkesmannsinstruksen har meir om oppgåvene til embetet

<http://www.regjeringen.no/nn/dep/fad/dokument/proposisjonar-og-meldingar/Odelstingsproposisjonar/20002001/otprp-nr-84-2000-2001-.html?id=123802>

Fylkesmannsembetet i Møre og Romsdal har om lag 130 tilsette er lokalisert i Fylkeshuset i Molde. Embetet er frå 01.01.2014 organisert i to stabseiningar og fem fagavdelingar.

Stabseiningane:

- **Administrasjon**, med arbeidsoppgåver knytt til økonomi, personal, IKT, arkiv og service.
- **Informasjon og kommunal samordning**, med arbeidsoppgåver knytt til intern og ekstern informasjon, plansamordning etter plan- og bygningslova, kommuneøkonomi og økonomistyring, tverrfaglege prosjekt og satsingar, interkommunalt samarbeid m.v.

Fagavdelingane:

- justis- og beredskapsavdelinga
- helse- og sosialavdelinga
- landbruksavdelinga
- miljøvernavdelinga
- oppvekst- og utdanningsavdelinga

Lenke til Fylkesmannens heimeside: <http://fylkesmannen.no/More-og-Romsdal/>

1.3 Forankring i strategiplanen og i embetsoppdraget

Fylkesmannen i Møre og Romsdal har vedtatt ein eigen *Strategisk plan 2012 – 2016*; sjå <http://fylkesmannen.no/fagom.aspx?m=59276&amid=3599318>

Strategiplanen er ei felles plattform som viser retning for arbeidet i planperioden. Planen skal ligge til grunn for det daglege arbeidet og verksemdplanar i avdelingane. Strategiplanen kan òg tene som nyttig informasjon til brukarar og samarbeidspartar, og vil vere ei viktig plattform i arbeidet med dei kommunevise kommunebilda.

Strategiplan 2012-2016:

Strategiplanen tar utgangspunkt i følgjande verdiar og visjonar:

- **Verdiar:** Rettferdig, Kompetent, Open og engasjert
- **Visjon:** Trygg framtid for folk og natur

Planen rettar vidare søkelys mot følgjande tre hovudmål:

- **Setje i verk statleg politikk** – omfattar formidling og iverksetting av statleg politikk og forventningar til kommunane på tvers av alle politikkområde.
- **Samordning** - omfattar samordning av statleg og kommunal forvaltning og medverknad til samarbeid mellom regionale statsetatar og andre regionale aktørar.
- **Rettstryggleik** – omfattar fremjing av rettstryggleik for einskildmenneske og fellesskap, med vekt på likeverd.

Embetsoppdraget er ei oversikt over Fylkesmannens totale oppgåveportefølje fordelt på dei ulike departementa; sjå <http://www.fylkesmannen.no/hovedEnkel.aspx?m=69600>

1.4 Fylkesmannen sine satsingar på tvers av fagavdelingane

Fylkesmannsinstruksen slår m.a. fast at Fylkesmannen skal:

- medverke til samordning, forenkling og effektivisering av den statlege verksemda i fylket
- arbeide for best muleg samarbeid mellom kommunane, fylkeskommunen og den lokale statsforvaltninga
- bistå statlege etatar med behandlinga av spørsmål som blir tatt opp med kommunane eller fylkeskommunen

Fylkesmannens samordningsansvar gjeld tverrsektoriell samordning av statlege styringssignal retta mot kommunesektoren, og omfattar samordning mellom sektorar og mellom forvaltningsnivå.

Samordningsansvaret gjeld også i forhold til statlege etatar i fylket som er plassert utanfor fylkesmannsembetet, og som har eit oppfølgingsansvar overfor kommunesektoren

Det er ein føresetnad at fylkesmannsembetet i sin kontakt med kommunane opptre samordna, det vil seie at embetet skal framstå som ei samla eining på tvers av fagavdelingane.

Som eit ledd i dette vil det vere behov for ulike typar samordning:

- Gjennom **fagleg samordning** skal Fylkesmannen samordne enkeltsektorar og søke løysingar som kan ligge i skjæringspunktet mellom ulike sektorinteresser
- Gjennom **kommunesamordning** blir styringssignal samordna for å sikre lokalt handlingsrom og samsvar mellom oppgåver og økonomisk rammer

Fylkesmannen sin kommuneretta samordningsaktivitet er forankra i statens overordna mål for styring av kommunesektoren; jf. omgrepa *rammestyring* og *lokal handlefridom*.

Kommunen skal fungere i spenningsfeltet mellom lokalsamfunnets behov for å styre eiga utvikling og statens behov for å implementere nasjonal politikk på lokalt nivå og med lokal medverknad. Kommunen skal altså kunne ivareta både ein sjølvstyrefunksjon og ein forvaltningsfunksjon. Kommunen sine muligheter til å gjere lokale politiske prioriteringar er eit sentralt mål for Fylkesmannens samordningsverksemd. Den kommunale handlefridomen skal også sikrast ved at summen av oppgåvene den enkelte kommune blir pålagt ikkje skal overstige ressursane.

Det er særleg viktig at mål og prinsipp for kommuneretta samordning blir lagt til grunn i samband med Fylkesmannens verksemd på følgjande tema-/saksområde – og også i forhold til koplingar mellom desse:

- samordning av enkeltsaker
- kommunal økonomi
- tildeling av skjønstilskot
- medverknad til kommunal planlegging
- kommunale organisasjonsspørsmål
- omstilling i kommunane

1.5 Kort om Norddal kommune

- Besøksadresse: Rådhuset, Valldal
- Postadresse: Postboks 144, 6211 Valldal
- E-post: post@norddal.kommune.no
- Telefon: 70 25 88 00
- Kommunens heimeside: <https://www.norddal.kommune.no/>

Kommunen som samfunn

Norddal kommune ligg i den indre og nordlege delen av Sunnmøre. Kommunen ligg på begge sider av Norddalsfjorden, ein sidearm til Storfjorden. Kommunen grensar til nabokommunane Stordal i nordvest, Rauma i nord og aust, Skjåk (i Oppland fylke) i søraust, og Stranda i sør og vest. Kommunesenteret ligg på Sylte i Valldal. Andre bygdelag i kommunen omfattar Eidsdal og Norddal (Dalsbygda) på sørsida av fjorden, Fjørå på nordsida, og Tafjord lengst inne i fjordbotnen. Kommunen har eit samla areal på 941 km². Store deler av dette er fjell- og utmarksområde.

Fylkesveg 63 og fylkesveg 650 knyter bygdene saman med Åndalsnes i nord via Trollstigen, Geiranger i sør med ferje Linge – Eidsdal, og Ålesund i vest via Sjøholt som er trafikknutepunkt for E39/E136. Reiseavstand frå kommunesenteret til Ålesund sentrum er om lag 90 km, tilsvarende ei reisetid på om lag 1,5 time.

Kommunen er prega av store landskapsmessige kontrastar og variasjonar mellom fjord og høgfjellsområde, og har stor variasjonsbreidde i ulike naturtypar. Kommunen ligg midt mellom mildt og fuktig kystklima og tørt innlandsklima med kalde vintrar og tørre somrar. Dei lokalklimatiske forholda har gitt godt grunnlag for landbruksproduksjon med vekt på frukt- og bær dyrking.

Norddal har hatt over fleire år hatt nedgang i folketalet. Kommunen hadde pr. 01.01.2013 eit folketal på 1.739. Tal frå 2012 viser at berre 23.6 prosent av befolkninga er busett i tettbygde område (mot 69.2 prosent for fylket samla). Kommunen har den siste 10-årsperioden (2003 - 2013) samla sett hatt nedgang i folketalet (-8.4 prosent mot +6,2 prosent for fylket samla). Folketalsutviklinga siste året (2012-2013) har vore stabilt (auke på +0.1 prosent mot +1.1 prosent for fylket samla). Tal for same periode viser likevel negativ innanlands nettoinnflytting (-12), medan talet på nettoinnvandring frå utlandet er positiv (+11). Innvandrarbefolkninga i prosent av det samla folketalet i kommunen ligg om lag på nivå for fylket samla (jf. fylkessnitt 9.7 prosent). Fordelinga av befolkninga på aldersgrupper viser at kommunen for gruppa 0 – 19 år ligg litt over fylkesgjennomsnittet; 25.7 mot 25.2 prosent. For gruppa 70 år og eldre viser statistikken at kommunen plasserer seg godt over gjennomsnittstala for fylket; 15.7 mot 11.8 prosent for fylket samla.

Næringslivet i kommunen har tradisjonelt sett vore knytt til landbruk, gjerne i kombinasjon med bær- og fruktproduksjon. Nye næringar har etter kvart kome til og næringslivet omfattar i dag ei rekke ulike bransjar knytt til industri, handel, offentleg og privat tenesteyting m.m. Tal for næringsliv og sysselsetting viser at næringar knytt til landbruk ligg godt over gjennomsnittet for kommunane elles i fylket. Men også for næringar knytt til kraftproduksjon, bygg og anlegg, og helse- og sosialtenester, ligg kommunen over gjennomsnittstal for resten av fylket. Kommunen har også markert seg som ein viktig reiselivskommune; sjå <http://www.visitalesund-geiranger.com/> .

Kommunen har ei arbeidsplassdekning på 94 prosent, om lag som gjennomsnittet for kommunane i fylket (96 prosent). Tal for 4. kvartal 2012 viser at kommunen har noko større ut- enn innpendling. (25.7 mot 21.2 prosent målt i forhold til talet på busette i kommunen). Stranda og Ålesund er dei viktigaste utpendlingskommunane, men mange pendlar også til Stordal og Molde. Innpendlinga er størst frå Stranda, med Stordal og Ålesund på dei neste plassane. (Kjelde: SSB og Fylkesstatistikk for Møre og Romsdal 2013)

Merk: Fylkeskommunen har utarbeidd ein kommunestatistikk med grafiske presentasjonar av aktuelle data på kommunenivå, kommunen samanlikna med andre kommunegrupper, fylket og landet; <http://mrfylke.no/Tenestekomraade/Plan-og-analyse/Statistikk-og-analyser/Kommunestatistikk>

Kommunen som organisasjon

Politisk organisering:

- Kommunestyret i Norddal har 21 medlemmer; sjå <https://www.norddal.kommune.no/politikk/politiske-utval/>
  - Bjørn Inge Ruset frå Arbeidarpartiet er ordførar i inneverande valperiode (2011 – 2015); e-postadresse: bjorn.ruset@norddal.kommune.no tlf. 92641926
  - Per Magnus Berdal frå Senterpartiet er varaordførar
- Kommunen har elles formannskap med 7 faste medlemmer, sjå <https://www.norddal.kommune.no/politikk/politiske-utval/>
- For oversikt over andre kommunale utval; sjå <https://www.norddal.kommune.no/politikk/andre-utval/>

Administrativ organisering:

Tor Helge Stavdal er rådmann i Norddal kommune.

E-post: tor.helge.stavdal@norddal.kommune.no tlf. 70258825

Den administrative leiargruppa omfattar i tillegg ass. rådmann Helge Svensvik og økonomisjef Anne Nygård ansvarleg for dagleg drift. For meir om administrativ organisering; sjå <https://www.norddal.kommune.no/om-norddal/administrasjon/>

For meir om tenestetilbodet i kommunen; sjå

<http://www.norddal.kommune.no/Webpartside.aspx?MIId1=10697>

Kap. 2 - Lokal samfunnsutvikling og kommunesamordning

- Kommuneplanlegging som politisk og administrativt styringsverktøy
- Kommuneøkonomi
- Folkehelse
- Betre oppvekst – felles innsats for barn og unge
- Interkommunalt samarbeid

2.1 Generelt om status, utviklingstrekk og utfordringer på fagområdet

Med utgangspunkt i viktige regionale og kommunale utviklingstrekk blir søkelyset i det følgende retta mot kommunen si rolle som samfunnsutviklar og som tenesteleverandør. Kommunal planlegging vil i tråd med dette vere eit viktig utviklings- og styringsverktøy – både for kommunen som samfunn og kommunen som organisasjon.

Fylkesmannen har fleire roller og oppgåver innan planlegging etter plan- og bygningslova (pbl). Ei viktig oppgåve i planprosessar er å formidle nasjonal politikk innanfor viktige fagområde, der arealpolitikk og miljøvern, landbruk, helse, oppvekst og samfunnstryggleik står sentralt. Fylkesmannen skal sjå til at nasjonale og regionale omsyn blir ivaretatt i planarbeidet, og elles også sikre at kommunale vedtak i plan- og byggesaker er i samsvar med gjeldande lovverk. Vidare har Fylkesmannen ansvar for behandling av klager på kommunale vedtak i plan- og byggesaker etter lova. Fylkesmannen har og rolle som meklar i plansaker der det ligg føre motsegn. Fylkesmannen har eit særleg ansvar for å orientere om det økonomiske opplegget for kommunesektoren og rettleie kommunane i

økonomisk planlegging og forvaltning. Fylkesmannen har også ei viktig oppgåve knytt til lokal omstilling og fornying i kommunesektoren.

Dei 36 kommunane i Møre og Romsdal viser stor variasjonsbreidde i forhold til demografi og busettingsmønster, næringsliv og økonomi, natur- og ressursgrunnlag, transport og samferdsel; sosiale og kulturelle forhold osv. Fylkeskommunen har eit overordna ansvar for regionalt samarbeid, regional utvikling og regional planlegging i dialog med kommunar og andre offentlege, frivillige og private aktørar. Viktig informasjon om Møre og Romsdal er samla i *Fylkesstatistikk 2013*, og vil kunne inngå som eit viktig arbeidsverktøy for kommunane, næringslivet og andre som har behov for oppdatert statistikk i sitt arbeid. Fylkeskommunen har på bakgrunn av dette også utarbeidd ein eigen kommunestatistikk; sjå <http://mrfylke.no/Tenesteomraade/Plan-og-analyse/Statistikk-og-analyser/Kommunestatistikk>

Regional planstrategi 2012 – 2016 gjer nærare greie for viktige utviklingstrekk og hovudutfordringar i fylket, og inneheld oversyn over korleis dei prioriterte planoppgåvene skal følgjast opp vidare; sjå <https://mrfylke.no/Tenesteomraade/Plan-og-analyse/Regional-planlegging/Regional-planstrategi/Regional-planstrategi-2012-2016>. Eit viktig mål med planstrategiarbeidet er å avklare regionale utfordringar og moglegheiter, samt prioritere viktige område for regional samhandling og planlegging i planperioden. Planstrategien skal også ivareta nasjonale forventningar og prioriteringar. Gjennom dette vil det kunne leggest til rette eit tettare samarbeid mellom Fylkesmannen, regional statsforvaltning og fylkeskommunen om regional planlegging. Det kan også inngå som eit meir forpliktande styringsverktøy for å sjå utfordringar i fylket på tvers av kommunegrenser, forvaltningsnivå og sektorar. Vidare kan viktige satsingsområde og prioriteringar nedfelt i den regionale planstrategien vere med å opne opp for regionale tilpassingar knytt til Fylkesmannens embetsoppdrag.

Fylkeskommunen skal utarbeide regionale planar for dei spørsmåla som er fastsette i den regionale planstrategien. Regionale planar kan gjelde for heile regionen, delar av regionen eller vere tematiske. Eit planspørsmål som har verknad for fleire kommunar er i utgangspunktet eit aktuelt tema for ein regional plan. Fylkesplanen er arena for samarbeid om langsiktig og strategisk planlegging i regionen. Med *Fylkesplan 2013-2016* <http://mrfylke.no/Tenesteomraade/Plan-og-analyse/Regional-planlegging/Fylkesplan/Fylkesplan-2013-20162> er søkelyset retta mot 4 prioriterte satsingsområde; *Kultur, Kompetanse, Verdiskaping og Samferdsel* - og 6 gjennomgåande perspektiv; *Barn og unge, Folkehelse, Universell utforming, Likestilling og inkludering, Internasjonalisering og Miljø og klima*.

2.2 Kommuneplanlegging som politisk og administrativt styringsverktøy

Den kommunale planlegginga skal etter plan- og bygningslova samordne både den fysiske, økonomiske, sosiale og kulturelle utviklinga. Kommunal planlegging er i lys av dette eit viktig verktøy for utvikling og styring både av kommunen som samfunn og kommunen som organisasjon.

Regional og kommunal planstrategi

Regional og kommunal planstrategi er innført som nye verktøy i plan- og bygningslova (pbl 2008). I samsvar med pbl § 10-1 skal er kommunane pålagt å utarbeide ein kommunal planstrategi i kvar kommunestyreperiode, og seinast eitt år etter konstituering av nytt kommunestyret. Formålet er å klargjere kva planoppgåver kommunen bør starte opp eller vidareføre for å legge til rette for ei ønska utvikling i kommunen. Fylkestinget skal i løpet av den same perioden vedta ein regional planstrategi som skal avklare dei regionale planbehova. Fylkeskommunen bør i samarbeid med kommunane her legge opp til eit opplegg som sikrar samordning. Arbeidet med den kommunale planstrategien vil også kunne rette søkelys mot ei nærare drøfting og avklaring av behovet for interkommunalt samarbeid.

Nasjonale forventningar

Viktige føringar for arbeidet med regional og kommunal planstrategi er forankra i *Nasjonale forventningar til regional og kommunal planlegging*, vedtatt av regjeringa 24.06.2011 <http://www.regjeringen.no/nb/dep/md/dok/veiledninger/2011/nasjonale-forventninger-til-regional-og-.html?id=649923> Forventningsdokumentet omfattar seks hovudtema:

- Klima og energi
- By- og tettstadutvikling
- Samferdsel og infrastruktur
- Verdiskapning og næringsutvikling
- Natur, kulturmiljø og landskap
- Helse, livskvalitet og oppvekstmiljø

Eit viktig prinsipp i den nye plan- og bygningslova (pbl 2008) er ei sterkare kopling mellom samfunnsdelen og arealdelen i kommuneplanen. Kommuneplanens samfunnsdel vil med utgangspunkt i den kommunale planstrategien gi overordna mål og føringar for utvikling av kommunen som samfunn og organisasjon. Dette dannar utgangspunkt for arealdelen som i neste omgang gir retning og rammer for den vidare fysiske detaljplanlegginga gjennom område- eller detaljregulering.

Kommuneplanen vil også etter behov gi grunnlag for utarbeiding av kommunedelplanar for bestemte område, tema eller verksemdsområde i kommunen. Kommuneplanarbeidet heng også tett saman med andre planprosessar, styringssystem og rapporteringsverktøy i kommunen. Kommuneplanen skal ha ein handlingsdel som viser korleis planen vidare skal følgjast opp i løpet av neste fire-årsperiode, eller meir, og skal gjennomgå ein årleg revisjon. Økonomiplanen etter kommunelova sin §44 kan inngå i handlingsdelen. Utfordringa for mange kommunar er å utvikle kommuneplansystemet til eit integrert og heilskapleg styringsverktøy for administrative og politiske vurderingar og prioriteringar. Arbeidet med den kommunale planstrategien vil her kunne inngå som eit viktig grep.

Gjennom arbeidet med kommunale planstrategiar ser vi også at kommunane i sterkare grad har retta søkelyset mot ei meir systematisk, tverrsektoriell og langsiktig planleggingstenking. Dette ser vi m.a. i forhold til tema som *folkehelse og levekår*. Med den nye Folkehelselova og med Samhandlingsreforma har kommunane m.a. fått eit større ansvar knytt til førebyggjande folkehelsearbeid. Folkehelse og levekår vil slik kunne løftast opp og inngå som eit gjennomgåande perspektiv i den kommunale planlegginga.

Fylkesmannen sine fokusområde:

Kommunal planlegging som verktøy og rammeverk

- Kommuneplansystemet etter plan- og bygningslova
- Nasjonale og regionale føringar
- Kommunal planstrategi
- Kommuneplan med samfunnsdel og arealdel

Aktuelle temaområde for høringsuttale frå Fylkesmannen i kommunale plansaker

- Planfaglege merknader; prosess og produkt
- Natur- og miljøvern; landskap, friluftsliv, strandsone, viltinteresser, vegetasjon
- Landbruk; jordvern, skogbruk, aktivt landbruk
- Samfunnstryggleik; ROS-analyse
- Barn og unge; Oppvekstmiljø, leikeplassar, trafikkisikring
- Universell utforming; tilrettelegging, inkludering, deltaking
- Folkehelse; levekår, nærmiljø

Fylkesmannen har eit særleg ansvar for at nasjonal politikk blir formidla og følgd opp i behandling av kommunale og regionale planar

- legge auka vekt på rettleiing og tidleg medverknad i planarbeidet
- formidle tidleg og aktivt dei nasjonale forventningane og nasjonal politikk i den regionale og kommunale planlegginga

Motsegn skal om nødvendig brukast for å sikre at kommunane ikkje vedtar planar i strid med nasjonale og regionale interesser og for å få fram gode løysingar.

Fylkesmannen sitt bilde av kommunen:

Status for gjeldande overordna planar:

- Nordal kommune – kommunal planstrategi 2013 - 2016:
  - Fylkesmannen har hatt denne på høyring; jf. FM-sak 12/2548. Revidert planstrategi er tilgjengeleg på kommunen sine heimesider; sjå <https://www.norrdal.kommune.no/filnedlasting.aspx?FilId=2167&ct=.pdf>
- Norddal kommune – kommuneplan samfunnsdel 2007 - 2018:
  - Vedtak fatta 2007
  - Rullering planlagt 2014
- Norddal kommune – kommuneplan arealdel 2008 - 2020:
  - Vedtak fatta 2012
  - Rullering planlagt 2016
- Norddal kommune – energi- og klimaplan
  - Utarbeidd i 2009 (i samarbeid med Giske, Haram, Sandøy, Skodje, Stordal, Stranda, Sykkylven, Ørskog og Ålesund)
- For nærare omtale av plan og økonomi; sjå kommunens heimeside <https://www.norrdal.kommune.no/planar/planar/>
- Fylkesmannens planstatistikk for 2013 viser at Norddal kommune har relativt beskjeden aktivitet på plansida; eitt planarbeid knytt til kommune(-del)plan og sju reguleringsarbeid på høyring i løpet av året. Kommunen hadde også få dispensasjonssaker på høyring; dette omfatta ein søknad om dispensasjon frå kommuneplan og to søknader knytt til reguleringsplan.

Dialogpunkt

- Korleis arbeider Norddal kommune med oppfølging av sin planstrategi?
- Status på planlagt rullering av kommuneplanen sin samfunnsdel?
Status for oppfølging av gjeldande klimaplan?
- Korleis vurderer kommunen status og utfordringar i forhold til eigen kompetanse og kapasitet på planområdet?
- Nettstaden www.planlegging.no inneheld rettleiing for kommunane på planområdet.
Nyttar kommunen nettstaden aktivt?

2.3 Folkehelse

Nasjonale og regionale rammer og føringer har løfta fram folkehelse som eit prioritert satsingsområde. Folkehelselova (Lov om folkehelsearbeid) definerer folkehelsearbeid som samfunnet sin innsats for å påverke faktorar som direkte eller indirekte fremmar helse og trivsel i befolkninga, førebygger psykisk og somatisk sjukdom, skade eller lidning, eller som beskyttar mot helsetruslar. Dette omfattar også arbeid for ei jamnare fordeling av faktorar som direkte eller indirekte påverkar helsa.

Folkehelselova skal sikre at kommunar, fylkeskommunar og statlege helsestyresmakter set i verk tiltak og samordnar sin aktivitet i folkehelsearbeidet på ei forsvarleg måte. Lova skal legge til rette for eit langsiktig og systematisk folkehelsearbeid. Organisatorisk vil det her vere viktig at folkehelsearbeidet blir forankra i ordinære regionale og kommunale plan- og styringsdokument

Målet med folkehelsearbeidet er fleire leveår med god helse for den einskilde og reduserte sosiale helseforskjellar i befolkninga. Folkehelsearbeid omfattar ei rekke ulike tema og innsatsområde. Dette stiller krav om ei brei tverrfagleg og tverrsektoriell tilnærming.

God samfunnsutvikling er ein viktig føresetnad for god folkehelse. Ei rekke forhold i samfunnet påverkar folkehelsa, som bustad, arbeid, utdanning, samt fysiske og sosiale miljøforhold. Gjennom breidda i kommunen sine ansvarsområde spelar kommunesektoren ei sentral rolle i innsatsen for å fremme helsetilstanden i befolkninga. Kommunane og fylkeskommunane har ei viktig oppgåve for å oppfylle folkehelselova og til å nå måla i folkehelsemeldinga; jf. Meld. St. 34 (2012-2013).

Møre og Romsdal fylkeskommune har utarbeidd *Regional delplan for folkehelse 2014 – 2017*. Planen vil vere eit viktig grunnlag for det samla arbeidet med folkehelse i Møre og Romsdal i regi av og i samarbeid mellom regionale og kommunale styresmakter, institusjonar, organisasjonar og næringsliv. Planen er m.a. forankra i *Lov om folkehelsearbeid* og i *Plan- og bygningslova*. Viktige rammer og føringar for planarbeidet er elles lagt i arbeidet med *Regional planstrategi 2012 – 2016* og *Fylkesplan 2013 - 2016*. Gjennom arbeidet med ein eigen regional delplan for folkehelse, vil det systematiske og samla folkehelsearbeid i Møre og Romsdal få ei viktig forankring. For folkehelsearbeidet rundt om i kommunane vil dette utgjere ein viktig referanse.

Fylkesmannen sine fokusområde:

Folkehelsearbeid kan forankrast i fem hovudprinsipp: *utjamning, helse i alt vi gjer, berekraftig utvikling, føre-var-prinsippet og medverknad*.

- **Utjamning:** Helse er ulikt fordelt mellom sosiale grupper i befolkninga, og det er mange faktorar som bidreg til å skape og oppretthalde slike forskjellar. Samanhengande er komplekse, men vi kan slå fast at det i hovudsak er sosiale vilkår som verkar inn på helse og ikkje omvendt. Prinsippet med utjamning har konsekvensar for politikktutforming på alle nivå. Det inneber at innsatsen bør rettast inn mot faktorar som ligg bak, som verkar inn på helse og sosiale forskjellar i helse, og mot å leggje til rette for at alle skal ha moglegheit til å ta gode val. Det må vere ein kombinasjon av universelle ordningar og målretta tiltak mot spesielle grupper.
- **Helse i alt vi gjer:** Erkjenninga av helse i alt vi gjer er kjernen i folkehelsearbeidet. Prinsippet skal bidra til at helsa til folket blir sikra på tvers av sektorane. Det er kommunen og ikkje helsetenesta som har ansvar. Det inneber for eksempel at utdanningssektoren, samferdselssektoren og kultursektoren og har ansvar for å vurdere og ta omsyn til kva konsekvensar endringar i politikken kan ha for helsa i befolkninga.
- **Berekraftig utvikling:** Ei berekraftig utvikling inneber å tilfredstille dagens behov utan at ein set behova til framtidige generasjonar på spel. Ei befolkning med god helse er eit mål i seg sjølv og ein av dei viktigaste ressursane i samfunnet.
- **Føre-var-prinsippet:** Føre-var-prinsippet skal leggjast til grunn når ein fastset normer og standardar for godt folkehelsearbeid. Det gjeld både tiltak for å redusere risiko og tiltak for å fremje helse. Føre-var-prinsippet er óg lovfesta gjennom folkehelselova.
- **Medverknad:** Gjennom retten til yringsfridom er retten til medverknad nedfelt i Barnekonvensjonen, Menneskerettserklæringa og i Grunnlova. Og Folkehelselova knyt folkehelsearbeidet i kommunane til føresegnene om medverknad i plan og bygningslova. På den måten bidreg folkehelselova til å rettsleg gjere kravet om

medverknad. Det er og sentralt å involvere frivillige organisasjonar for å sikre medverknad i folkehelsearbeidet.

I forhold til kommunalt plan- og utviklingsarbeid vil folkehelse vere eit viktig tema. Av dette ser vi m.a. at :

- Nasjonale forventningar til regional og kommunal planlegging framhevar helse, livskvalitet og oppvekstmiljø som eit særleg satsingsområde
- Folkehelse skal inngå som grunnlag i arbeidet med kommunal planstrategi
- Planlegging etter plan- og bygningslova er ein viktig del av kommunens folkehelsearbeid
- Det skal utarbeidast oversikt over helsetilstand og dei positive og negative faktorar som verkar inn på helsetilstanden i befolkninga.

Fylkesmannen sitt bilde av kommunen:

Folkehelseprofil for Norddal viser at talet på eldre over 80 år i 2020 er estimert til å vere høgare enn i landet som heilhet. For tema helse og sjukdom er det plager og sjukdom knytt til muskel- og skjelettsystem som skil seg ut til å vere meir utbreidd enn for landet elles. Pasientar med psykiske symptom og lidingar er lågare enn fylket og landsgjennomsnitt vurdert etter data frå fastlege og legevakt. Det er lite statistikk på levevanar. For tema innan levevaner, som røyking og overvekt, ligg kommunen likt med landet som heilhet.

Kommunen er med i partnerskap for folkehelse med fylkeskommunen. Kommunen har tilsett folkehelsekoordinator

Fråfall i vidaregåande skole år 2010- 2012 (Kjelde: folkehelseprofil 2014)			
Norddal	Møre og Romsdal	Norge	
Ikkje tilstrekkeleg talgrunnlag	22	25	prosent

Dialogpunkt

- Korleis kan Fylkesmannen vere ein viktig medspelar i det kommunale folkehelsearbeidet?
- Korleis arbeider Norddal kommune med identifisering og oversikt av helsetilstand i kommunen?
- Kva mål og strategiar har Norddal kommune for folkehelsearbeidet?

2.4 Betre oppvekst – felles innsats for barn og unge

Tilrettelegging av gode oppvekst- og nærmiljø, og med særleg søkelys retta mot barn og unge sine interesser, skal inngå som eit viktig tema i samfunnsplanlegginga – både nasjonalt, regionalt og lokalt. Vi har sidan 1989 hatt eigne rikspolitiske retningslinjer for å styrke barn og unge sine interesser i planlegginga. Omsynet til barn og unge sine oppvekstvilkår er

også løfta fram i formålsparagrafen i plan- og bygningslova (§1-1).

Korleis det er der barn veks opp er, kan avgjere den enkelte sine muligheiter for ein trygg oppvekst, motorisk utvikling og ei god helse. Det vil og ha innverknad på det vaksne livet. Å skape gode møtestader, muligheit for fantasibasert leik, samvær og fysisk utfolding er ei av dei viktigaste oppgåvene samfunnet har. Gode fellesskapsløysingar er eit godt utgangspunkt for et inkluderande oppvekstmiljø.

I FN sin barnekonvensjon heiter det at "barn har rett til å seie si sin mening i alt som vedrører det og barnets meninger skal tillegges vekt" For at FNs barnekonvensjon vert følgd opp i praksis, må samfunnet legge til rette for deira deltaking og medverknad.

Fylkesmannen sine fokusområde:

Fylkesmannen i Møre og Romsdal har for perioden 2013 – 2016 sett barn og unge på dagsorden gjennom ei særskild satsing på tvers av fagavdelingane. Denne satsinga, kalla «Betre oppvekst» rettar søkelys på barn og unge sine oppvekstvilkår i Møre og Romsdal. Med barn og unge meiner vi alle mellom 0 og 20 år.

Hovudmål for satsinga er at barn og unge sine oppvekstvilkår skal bli vurdert i alle avgjersler og i all aktivitet hos Fylkesmannen i Møre og Romsdal. «Betre oppvekst» er eit samordningstiltak for heile embetet og ein vil at satsinga skal føre til at både direkte og indirekte arbeidet retta mot denne gruppa skal blir meir heilskapleg og målretta. I første fase har arbeidet vore retta internt i embetet. I neste fase vil arbeidet i større grad rette seg mot arbeid eksternt, til dømes kommunar, fylkeskommunen og andre samarbeidspartar.

Det er utarbeidd fire strategimål som satsinga «Betre oppvekst» skal bygge vidare på. For å kome fram til dei fire strategimåla har vi tatt utgangspunkt i mellom anna FN sin barnekonvensjon, Fylkesmannen i Møre og Romsdal sin strategiplan, embetsoppdraget og nasjonale føringar frå fleire departement. Dei fire måla er:

Fylkesmannen i Møre og Romsdal skal arbeide for å

- sikre medverknad frå barn og unge
- betre det fysiske oppvekstmiljøet for barn og unge
- betre det psykososiale oppvekstmiljøet for barn og unge
- redusere dei negative konsekvensane av sosiale skilnader

Fylkesmannen sitt bilde av kommunen:

Norrdal har eit ungdomsråd som, slik vi ser det, blir brukt aktivt.

Folkehelseinstituttet sin folkehelsestatistikk viser at i Norrdal er tal på husstandar med låg inntekt og einslege forsørgjarar betre enn landsgjennomsnittet. Det er indikatorar som har innverknad på sosiale skilnader, som vi veit på sikt og verker inn på helsa. Det er naudsynt at kommunen held fokus på dei gode statistikkane og sett inn tiltak for å halde dei ved like.

Norrdal søkte prosjektskjønn 2014. I søknaden seier kommunen at dei har utfordring med å få ungdommen tilbake til kommunen etter utdanning og folketalet går nedover. Kommunen er i starten av eit tettstadutviklingsprosjekt. Barn og unge må takast med i planlegging av eigne omgjevnader og på den bakgrunn søkte dei om midlar frå prosjektskjønn. Kommunen fekk avslag, sjølv om Fylkesmannen meiner dette er i god satsing frå kommunen si side. I samband med satsing på tettstadutvikling ønskjer kommunen og å sette i gang «Barnetrakk»-registrering for å ta omsyn til kor barn og unge ferdast. Dette vil inngå som ein viktig del av kommunens planarbeid.

Dialogpunkt

- Korleis vil Norrdal kommune arbeide vidare med metodikken Barnetrakk?
- Korleis ønskjer kommunen at ei slik registrering skal påverke den vidare planlegginga i kommunen?

2.5 Kommuneøkonomi og økonomistyring

Fylkesmannen skal gi kommunane råd og rettleiing i økonomiforvaltninga, blant anna i regelverk, inntektssystem og statsbudsjettet. Fylkesmannen tildeler kvart år skjønnsmidlar for å kompensere forhold som ikkje blir fanga opp i inntektssystemet. Fylkesmannen tildeler også skjønnsmidlar til omstillings- og fornyingsprosjekt. Fylkesmannen fører kontroll med kommunen sine budsjett, økonomiplan og regnskap, blant anna med omsyn til inn- og utmelding av ROBEK.

Norddal kommune hadde omlag 21,9 mill. i inntekter frå eigedomsskatt i 2013.

Fylkesmannen sine fokusområde:

Økonomisk status:

- Overskot/Underskot
- Brutto driftsresultat
- Finans og lånegjeld
- Netto driftsresultat og økonomisk buffer

Fylkesmannen sitt bilde av kommunen:

Overskot/Underskot:

- Rekneskapen for 2013 viste at Norddal kommune hadde eit rekneskapsmessig meirforbruk på vel 3,5 mill. kr.

Driftsresultat:

- Norddal kommune har dei siste åra hatt slik utvikling i brutto driftsresultat i pst av brutto driftsinntekter: -0,2 pst i 2011, 2,7 pst i 2012 og 1,2 pst 2013.

Finans og lånegjeld:

- Netto lånegjeld i pst av brutto driftsinntekter har auke gradvis dei siste tre åra og ligg no omlag 40 pst høgare enn snittet til Noreg utan Oslo. I 2013 utgjorde netto lånegjeld 116,7 pst. Til samanlikning ligg snittet for Noreg utan Oslo på 75,9 pst i 2013.
- Norddal kommune sine renter og avdrag utgjorde 6,1 pst av brutto driftsinntekter i 2013.
- Brutto investeringsutgift utgjorde 15,1 pst (29,9 mill.) av brutto driftsinntekter i 2013.
- Alle kommunar skal i kvar kommunestyreperiode vedta eit nytt finansreglement. Norddal kommune vedtok finansreglementet sist i juli 2011 har rapportert at kommunen vil vedta nytt finansreglement i 2013.

Netto driftsresultat og økonomiske bufferar:

- Det er anbefalt at netto driftsresultat er på minst 3 pst av brutto driftsinntekt over tid for at kommunen si formue skal oppretthaldast. Netto driftsresultat er hovudindikatoren for handlingsrommet til kommunen. I 2013 hadde Norddal kommune eit netto driftsresultat på 1,0 pst. (2,2 pst i 2012 og 0,6 pst i 2011).
- Norddal kommune har oppsparte midlar på disposisjonsfond og i 2013 var dette på 13,8 mill. kr, eller 7,0 pst av brutto driftsinntekter (snittet for Noreg utan Oslo ligg på 6,2 pst i 2013).
- Norddal kommune hadde omlag 21,9 mill. i inntekter frå eigedomsskatt i 2013, og det utgjer 11,1 pst av brutto driftsinntekter.

Dialogpunkt

- Har Norddal kommune laga ein langsiktig strategi/mål til dømes for investeringane, lånegjeld og netto driftsresultat?
- Korleis opplever kommunen utviklinga av det økonomiske handlingsrommet i åra framover?

2.6 Interkommunalt samarbeid

I Møre og Romsdal finns til saman 255 ulike formelle interkommunale samarbeidsordningar. (Ref. rapport frå NIVI analyse – oktober 2013). Interkommunalt samarbeid har vore kommunanes svar på deira utfordringar på fleire fagområder. Også Fylkesmannen har vore med å tilrettelegge for auka interkommunalt samarbeid, for eksempel innan barnevern. Med ny regjering har vi fått klare signal om ei komande kommunereform. Her er målet blant anna å skape større og meir robuste kommunar som vil gjere at oppgåvene til kommunane kan løysas med mindre behov for interkommunale løysningar og statleg detaljstyring.

Fylkesmannen sine fokusområde:

- Alle kommunane skal ha like føresetnader til å yte gode tenester til innbyggjarane gjennom kompetente og robuste fagmiljø og faste kommunesamarbeidsordningar som òg ivaretar lokaldemokratiet
- Fornying og utvikling av tenestene med vekt på både lokaldemokrati og kvalitet og effektivitet
- Frå hausten 2014 får Fylkesmannen i oppgåve å følge opp kommunereforma i Møre og Romsdal. Her er eit tidsløp som startar hausten 2014, og gir kommunane ein frist til å gjere vedtak om samanslåing av kommunar innan våren 2016.

Fylkesmannen sitt bilde av kommunen:

- Norddal kommune er medlem i Sunnmøre regionråd. Sunnmøre regionråd IKS (SR) er regionråd og samarbeidsorgan for 19 kommunar på Sunnmøre og i Romsdal. Sunnmøre regionråd er organisert som interkommunalt selskap (IKS).
- Norddal er med i mange interkommunale samarbeidstiltak; mest inn mot SR.

Dialogpunkt

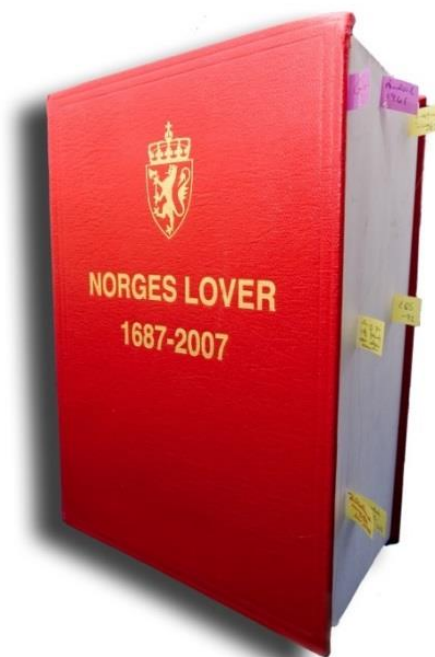
- Regjeringa la 14. mai fram kommuneproposisjonen med forslag til framdrift for kommunane til å gjere samanslåingsvedtak. Korleis kan Norddal kommune tenke seg å arbeide med denne kommunereforma ?

Kap. 3 – Justis- og beredskap

- Generelt om status, utviklingstrekk og utfordringar på fagområdet
- Samfunnstryggleik og beredskap
- Klagesaker etter plan- og bygningslova
- Verjemål

3.1 Generelt om status, utviklingstrekk og utfordringar på fagområdet

Fylkesmannen er det sentrale samordningsorganet overfor kommunane på regionalt nivå. Fylkesmannen har ansvar for å medverke med kunnskap om bruk av lover og gi rettleiing om generell saksbehandling i kommunane. I Fylkesmannen si formidling av statleg politikk overfor kommunane skal det gjerast nærare greie for om oppgåvene er lovpålagde eller om dei er av rådgivande eller rettleiande karakter.

3.2 Samfunnstryggleik og beredskap

Kommunane har eit generelt og grunnleggande ansvar for å ivareta tryggleiken til eigne innbyggjarar og andre som oppheld seg i kommunen. Alle uønskte hendingar skjer i ein kommune, og kommunane har ei vesentleg rolle i alt beredskapsarbeid.

Fylkesberedskapssjef Ketil Matvik Foldal under ekstremvêret Ivar i 2013. Foto: V. Myklebust

Fylkesmannen sine fokusområde:

Kriser og katastrofar gir lokalsamfunnet utfordringar, og mange oppgåver er lagde til kommunane. Kommunane skal sikre god oversikt over risiko og sårbarheit, vere drivkraft for godt førebyggjande arbeid og ha nødvendig beredskap og handteringsevne. Under kriser og katastrofar skal kommunen iverksette tiltak for å verne innbyggjarane og oppretthalde viktige samfunnsfunksjonar. God kommunal beredskap er ein grunnleggjande føresetnad for god nasjonal beredskap.

I 2014 er Fylkesmannen særleg oppteken av at kommunane følgjer opp krava gitt i *Sivilbeskyttelseslova (2010)* og *Forskrift om kommunal beredskapsplikt (2011)*. For kommunar som ikkje har utarbeidd heilskapleg risiko- og sårbarheitsanalyse i samsvar med nye krav, bør dette arbeidet ha høgst prioritet.

Fylkesmannen sitt bilde av kommunen:

Fylkesmannen førte i juni 2014 tilsyn med samfunnstryggleik- og beredskapsarbeidet i Norddal kommune. I tilsynsrapporten er det som hovudinstrykk slått fast at:

«Norrdal kommune har alle vesentlege element innanfor kommunal beredskapsplikt på plass. Den kommunale beredskapen framstår som gjennomtenkt, ryddig, godt tilpassa lokale forhold og godt dokumentert. Norrdal kommune sitt arbeid med samfunnstryggleik og beredskap framstår som eit føredøme for andre kommunar.

Det vart under tilsynet avdekt eitt avvik frå forskriftskrava om kommunal beredskapsplikt. Dette gjeld ein detalj i det store bildet.

Kommunen sitt forbettringspotensial ligg i å få på plass ei tettare kopling mellom kommunen sitt strategiske plannivå og planar, rutinar og dokumentasjon innanfor samfunnstryggleik og beredskap.»

I tillegg til det som var tema i tilsynet, vil vi særskilt trekkje fram at Norrdal kommune har lagt ned ein uvurderleg innsats for å få kartlagt og for å handtere risikoen for fjellskred og fjellskredgenererte flodbølger. Tafjordulykka i 1934 er eit nært vitnemål om kva konsekvensar slike hendingar kan gje, og Norrdal kommune har vore blant dei viktigaste bidragsytarane til at denne risikoen i vår tid blir handert på ein heilt annan måte.

I tillegg til å vere pådrivar for kartlegging, overvaking og varsling, har kommunen fått store og ekstraordinære oppgåver knytt til beredskapsplanlegging og arealplanlegging. Fylkesmannen er imponert over viljen og gjennomføringsevna kommunen har vist i dette arbeidet.

Dialogpunkt

- Korleis opplever kommunen villkåra for utvikling og utbygging i fareområdet for fjellskredgenererte flodbølger – no, knapt fem år etter endringa av bygningsteknisk forskrift?

3.3 Klagesaker etter plan- og bygningslova

Kommunane er plan- og bygningsstyresmakt, og fattar vedtak både om godkjenning av reguleringsplan og byggesøknader. Dette inneber at kommunane både skal styre arealbruken i eit lengre perspektiv, og ta stilling til enkeltsøknader om bygging.

Søknader om tiltak i strid med lov eller arealplan, er avhengig av dispensasjon. Plan- og bygningslova er ei «ja-lov». Dette inneber at ein må ha lovheimel for å avslå ein søknad.

Fylkesmannen er klageinstans for kommunane sine vedtak etter plan- og bygningslova. I klagebehandlinga er det fleire omsyn som skal vurderast. Omsynet til det kommunale sjølvstyret må vegast opp mot behovet for statlig styring. I tillegg må Fylkesmannen passe på rettstryggleiken både til naboar og tiltakshavar. For Fylkesmannen si klagebehandling er

det viktig at saka er godt førebudd i kommunen, og at kommunen si grunngeving går fram av vedtaket. Kommunen si vurdering av dei viktigaste rettsspørsmåla, er eit viktig grunnlag for Fylkesmannen si avgjerd av klaga.

Fylkesmannen sine fokusområde:

Fylkesmannen har ei tid hatt fokus på temaet ulovleg bygging. Dette er eit tema som vi ser får ulik merksemd ute i kommunane. Skal ein oppnå ønska respekt for regelverket, og kommunen si rolle som bygningsstyresmakt, er det viktig å ha høg merksemd på dette temaet. At kommunane har system for å avdekke og reagere på ulovleg bygging er sentralt i tilnærminga er derfor viktig for den allmenne tilliten til byggesaksprosessen. Fylkesmannen har også fokus på barn- og unge sitt oppvekstmiljø, og at kommunane tek omsyn til desse interessene i si saksbehandling. Tilgjenge for alle (universell utforming) er og eit område som skal takast i vare i saksbehandlinga etter plan- og bygningslova.

Fylkesmannen sitt bilde av kommunen:

Fylkesmannen har handsama fire klager på byggesaker frå Norddal kommune i tidsrommet 2010 til d.d. Av desse vedtaka er samtlege stadfesta av Fylkesmannen. Fylkesmannen har per i dag to saker frå kommunen til handsaming. Fylkesmannen har ikkje hatt klage på reguleringsplan frå Norddal kommune til handsaming i denne tidsperioden.

Ut frå det avgrensa talet på klagesaker har vi ikkje eit tilstrekkeleg grunnlag for å vurdere kommunens saksbehandling generelt.

Dialogpunkt

- Kva for rutinar har kommunen for behandling av saker etter plan- og bygningslova?
- Kva for tilnærming har kommunen til å avdekke og reagere på ulovleg bygging etter plan og bygningslova ?

3.4 Vergemål

Ny vergemålslov blei vedtatt 11. mars 2010 og skal ivareta betre rettstryggleik og integritet for personar under vergemål. Lova gir Norge eit nytt regelverk på vergemålsområdet. Den nye vergemålslova vart sett i verk frå 1. juli 2013, saman med tilhøyrande forskrift og tilknytt endringar i andre lover. Etter den nye lova fungererer Fylkesmannen som lokal vergemålsmyndighet.

Kap. 4 - Miljøvern og arealforvaltning

- Generelt om status, utviklingstrekk og utfordringer på fagområdet
- Forvaltning av arealressursane gjennom kommunal arealplanlegging
- Naturvern
- Forureining

Denne delen omhandlar Fylkesmannen sitt inntrykk av status og utfordringer for kommunen knytt til forvaltning av areal- og naturressursane i kommunen. Dette omfattar også oppgåver knytt til kommunal arealplanlegging etter plan- og bygningslova.

4.1 Generelt om status, utviklingstrekk og utfordringer på fagområdet

Fylkesmannen skal medverke til gjennomføring av den nasjonale miljøvernpolitikken. Arbeidet er forankra i lover, forskrifter og retningslinjer. Miljøverndepartementet og Miljødirektoratet er oppdragsgjevarar i dette arbeidet.

Kommunane står sentralt i miljøvernarbeidet. Rettleiing og oppfølging av kommunane er ei viktig oppgåve for Fylkesmannen. Vi samarbeider også nært med andre statlege styresmakter, fylkeskommunen og frivillige organisasjonar.

Fylkesmannen har ei viktig rolle for å medverke til ei berekraftig utvikling gjennom si oppgåve med å samordne ei rekke samfunnssektorar på regionalt nivå. Fylkesmannen har eit overordna miljøansvar, samtidig med eit eige resultatansvar på forureinings-, naturforvaltnings- og planområdet. For meir informasjon om kommunal saksbehandling innan planlegging, naturforvaltning, forureining m.m.; sjå www.miljokommune.no

4.2 Forvaltning av arealressursane gjennom kommunal arealplanlegging

Fylkesmannen har eit særleg ansvar for at nasjonal politikk blir formidla og følgd opp i behandling av kommunale og regionale planar. Fylkesmannens oppgåver ved regional- og kommunal planlegging er sentrale verkemiddel for å gjennomføre regjeringa sin miljøpolitikk på ei rekke område. Det er lagt opp til ei tett kopling til overordna kommuneplanlegging (jf. nærare omtale av dette i kap. 2.2)

Fylkesmannen sine fokusområde:

- Kommunepansystemet etter plan- og bygningslova må brukast som eit aktivt styringsverktøy
- Kommunal planstrategi og Kommuneplan (samfunnsdel og arealdel) vil etter dette legge viktige føringar for vidare arbeid med områderegulering og detaljregulering
- På området Natur- og miljøvern vil søkelyset m.a. vere knytt til tema som landskap, friluftsliv, strandsone, viltinteresser, vegetasjon.

Fylkesmannen sitt bilde av kommunen:

- Kommunen sine arealutfordringar knyter seg m.a. til :
  - Område med rasfare
  - Område med fare for flom og flodbølge
  - Valldøla, verna vassdrag
  - Nasjonal turistveg
  - Verdsarvområdet «Vestnorsk Fjordlandskap»
  - Geiranger-Herdalen landskapsvernområde
  - Støyvarselkart utarbeidet Statens vegvesen etter Miljøverndepartementet si retningslinje for behandling av støy i arealplanlegging (T-1442), er ikkje utbreidd for kommunen

Dialogpunkt

- Fylkesmannen vil vere ein viktig medspelar i kommunale planprosessar og ønsker tett dialog om kommunen sine arealutfordringar

4.3 Naturvern

Naturvern har som mål å sikre truga artar og naturtypar, og å ta vare på eit representativt utsnitt av norsk natur for ettertida. Det er Stortinget og regjeringa som legg rammene for dette arbeidet.

Fylkesmannen sine fokusområde:

Nasjonalparkar, naturreservat og andre verneområde vert oppretta av Kongen i statsråd etter ein prosess, der grunneigarar, kommunar, fylkeskommunar, lokale og sentrale etatar og nærings- og interesseorganisasjonar får høve til å uttale seg. Fylkesmannen har ansvaret for prosessen i fylka, medan Miljødirektoratet har ansvaret for den sentrale prosessen. Heimelen til å opprette nye verneområde ligg i naturmangfaldlova.

Fylkesmannen sitt bilde av kommunen:

Verneområde

Norddal har betydelige areal innafor både Reinheimen og Geiranger-Herdalen landskapsvernområde. I tillegg er det to naturreservat i kommunen

- Kallskaret naturreservat (geologi)
- Muldalslia naturreservat (edellauvskog)

Fylkesmannen har samarbeid med kommunen om oppretting av nasjonalparkstyre for Reinheimen og verneområdestyre for Geiranger-Herdalen. Samarbeidet har vore tett i

Geiranger-Herdalen, gjennom Fylkesmannen si sekretariatsrolle og tilsetting av verneområdeforvaltar. Forvaltning av verdsarvområdet Vestnorsk fjordlandskap som landskapsvernområdet er ein del av er og ein viktig samarbeidsarena.

Utvalde naturtypar

Norddal er ein viktig kommune for den utvalde naturtypen slåttemark. Det er registrert 21 lokalitetar. Det er laga skjøtselsplan for 15 av desse som skal følgast opp med tilskotsmidlar og aktiv skjøtsel i år.

Dialogpunkt

- Fylkesmannen og kommunen kan samarbeide om skjøtselstiltak for å forvalte naturtypen slåttemark.

4.4 Forureining

Fylkesmannen er forureiningsstyresmakt for

- landbasert industri, med unntak av dei verksemdene som Miljødirektoratet er forureiningsstyresmakt for
- alle avfallsanlegg, med unntak av behandlingsanlegg for farlig avfall og anlegg for opphogging av utrangerte offshoreinstallasjonar. Fylkesmannen skal også hente inn avfallsplanar frå hamner og drive tilsyn med dei
- lokalitetar med forureina grunn som kan knytast til verksemder og bransjar som er omfatta av delegerte saksområde.
- utslepp av kommunalt avløpsvatn frå større tettbebyggelse

Fylkesmannen kan gi løyve til verksemd som fører til forureining. Når Fylkesmannen gir slike løyve, må verksemda sikre tiltak for å minske ulempa for miljøet og andre.

Fylkesmannen sine fokusområde:

Kommunane har mykje mynde og mange plikter etter forureiningsregelverket.

Avløp:

Kommunen har ei rekke roller innan avløp, både som anleggseigar, forureinar og styresmakt. God kontroll med avløpsvatn er viktig for å hindre sjukdomsspreiing og overgjødsling.

Avløpskontroll er i tillegg med på å sikre godt drikkevann, unngå forureining av jordvatningsanlegg, og gi gode moglegheiter for rekreasjon som fiske og bading. Det er viktig med oppdaterte kommunale avløpsplanar, som òg inkluderer behandling av overvatn.

For verksemder der Fylkesmannen er *forureiningsstyresmakt* er det viktig med god dialog mellom Fylkesmannen og kommunen i samband med påslepp av prosessvatn til kommunalt avløpsanlegg.

Forureina grunn:

Kommunen er forureiningsstyremakt når det gjeld opprydding i forureina grunn i samband med bygge- og gravearbeid, jf. kapittel 2 i *Forurensningsforskrifta*. Kommunen skal legge inn data frå bygge- og gravesaker i databasen *Grunnforurensning*. Fylkesmannen skal gi rettleiing og vere ein pådrivar for at kommunen rapporterer i databasen.

Databasen *Grunnforurensning* viser eigedomar der det er registrert forureining i grunnen, eller ein har grunn til å mistenke forureining i grunnen. Kommunen har plikt til å registrere opplysningar i denne databasen, og skal rapportere elektronisk rett i databasen.

Mistanke om forureina grunn må hensyntakast ved behov for terrenginngrep i grunnen. Eit terrenginngrep i forureina grunn aukar risikoen for at menneske blir eksponert for forureining. Inngrepet aukar òg risikoen for at ureininga spreier seg i miljøet. Dersom det ikkje vert rydda i forureininga før det vert bygd og fylt ut på ei tomt, kan det vere mykje vanskelegare å rydde opp på tomte seinare.

Avfall - forsøpling:

Kommunen er forureiningsstyremakt for oppfølging av forsøplingsaker og saker om ulovlig lagring av brukte gjenstandar.

Dersom kommunen mottar meldingar, munnleg eller skriftleg, der nokon ber kommunen følgje opp ein forsøplingssak og kommunen vel å ikkje følgje opp saka, er denne slutninga å betrakte som eit enkeltvedtak som kan påklagast. Dette følgjer av forurensningslova § 37 tredje ledd om pålegg om å rydde opp i avfall og liknande eller betale for opprydding.

Gode system for avfallshandtering er viktig for å hindre at avfall blir skjemmande, medfører helse- eller luktproblem eller andre forureiningsulemper. Avfall kan innehalde mykje miljøgifter som kan spreias i naturen og som konsentreras opp i næringskjedene om avfallet kjem på avvege eller blir brent utan kontroll. Avfall på avvege kan òg føre til skadar på dyr som ferdas i naturen.

Fylkesmannen sitt bilde av kommunen:

Avfall og avløp:

Fylkesmannen vil rå kommunen til å delta på aktuelle seminar i regi av *Norsk Vann og driftsassistanse* i Møre og Romsdal om tema avløp og i regi av *Avfallsforum Møre og Romsdal* i høve til avfall.

Forureina grunn:

Det er viktig at kommunen har oversikt over område med, eller med mistanke om, forureina grunn. Databasen *Grunnforurensning* er eit viktig hjelpemiddel i dette arbeidet.

Eit terrenginngrep i forureina grunn aukar risikoen for at menneske blir eksponert for forureining. Inngrepet aukar òg risikoen for at ureininga spreier seg i miljøet. Dersom det ikkje vert rydda opp i forureininga før det vert bygd ut på ei tomt, kan det vere mykje vanskelegare å rydde opp på tomte seinare. Kommunen har plikt til å ha oversikt over områder som kan være forureina og kan ikkje gje byggeløyve for graving på slike stadar før saka er handsama etter kap.2 i forureiningslova.

Gamle bålplassar og nedgravd avfall er døme på slike stader som bør registrerast hos kommunen. I Nordal er det ikkje registrert nokon lokaliteter i databasen.

Dialogpunkt

- Har kommunen oversikt over sine plikter som forureiningsmyndigheit og nok ressursar til å utøve den?
- Nettstaden www.miljokommune.no inneheld rettleiing for kommunane på forureiningsområdet. Nyttar kommunen nettstaden aktivt?
- Databasen «grunnforureining» viser eigedomar der det er registrert eller mistanke om forureining i grunnen. Kommunen har plikt til å registrere opplysningar i denne databasen. Kjenner kommunen til lokalitetar med mistanke om grunnforureining?

Kap. 5 – Landbruk

- Generelt om status, utviklingstrekk og utfordringer på fagområdet
- Landbruk og bygdeutvikling
- Forvaltningsoppgåver på landbruksområdet

Fylkesmannen har ansvar for oppfølging av nasjonal landbruks- og matpolitikk både regionalt og lokalt, og har både utviklings- og forvaltningsoppgåver på landbruks- og matområdet. Fylkesmannen skal skape møteplasser for erfaringsutveksling og formidling av forventninger mellom Fylkesmannen, fylkeskommunen, Innovasjon Norge, kommunane og andre aktuelle regionale aktører.

Fylkesmannen er eit kompetansesenter generelt og for kommunane spesielt. Vidareutvikling og styrking av kommunane si rolle som landbrukspolitisk aktør og som pådrivar innan landbruksrelatert klimaarbeid og nærings- og samfunnsutvikling er sentrale område. Gjennom oppfølging, rettleiing og kompetanseheving skal Fylkesmannen også bidra til at kommunane har god forvaltningspraksis på landbruks- og matområdet.

Fylkesmannen sine forvaltningsoppgåver knyter seg til økonomiske og juridiske virkemidlar innan jordbruk og skogbruk. Fylkesmannen har det regionale ansvaret for at tilskot på

landbruksområdet vert forvalta og kontrollert i samsvar med overordna føresetnader og i høve til gjeldande lover og reglar.

Fylkesmannen samarbeider med ei rekkje andre organisasjonar, fylkeskommunen og kommunane. Næringsutvikling med basis i jordbruk, skogbruk og tilknytte næringar er sentrale samarbeidsområde. Fylkesmannen i Møre og Romsdal samarbeider med Møre og Romsdal fylkeskommune, Innovasjon Norge og kommunane om hoppid.no – ei felles satsing på entreprenørskap.

Kommunane er vedtaksmyndigheit knytt til juridiske og økonomiske virkemidlar, og innstillande myndigheit knytt til bygdeutviklingsmidlane.

5.1 Generelt om status, utviklingstrekk og utfordringar på fagområdet

Fylkesmannen sine fokusområde:

Landbruksmelding for Møre og Romsdal vart vedteke i fylkestinget den 12.12.2012. Her vert det peika på fem viktige utfordringar for landbruket i Møre og Romsdal:

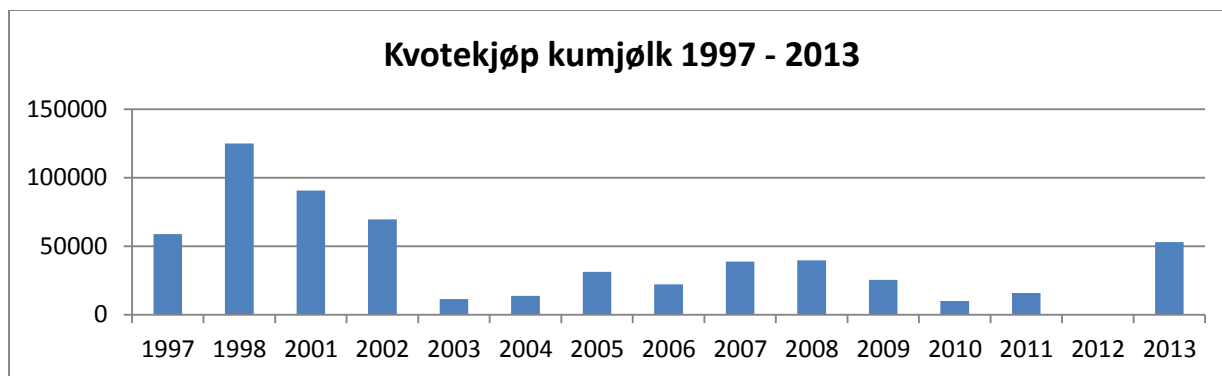
- Utvikle grovfôrproduksjonane
- Halde landbruksareala i hevd
- Stimulere produksjonsmiljø og kvalitet
- Auke rekruttering, bygge kompetanse
- Styrke variert verdiskaping

Fylkesmannen sitt bilde av kommunen:

Landbruksnæringa er viktig for Norddal. Analyser frå NILF viser at det er i 2010 var 157,0 årsverk direkte knytt til primærproduksjonen. Landbruket i kommunen er aktivt og utviklingsretta, og næringa har vore utgangspunkt for fleire tiltak som har gitt arbeidsplassar og godt omdømme.

Mjølkeproduksjonen er den viktigaste driftsgreina, men frukt-, bær- og grønsakdyrking betyr også svært mykje i Norddal. Jordbruket i Norddal er meir allsidig enn i mange andre kommunar i fylket. Her er geitebønder som satsar, sauehold og svinproduksjon med både avlsgris og slaktegris og allsidig planteproduksjon. Bøndene i Norddal kjøper også mjølkekvoter, og har gjort det i mange år. Kjøp av mjølkekvoter har endra seg mot færre og større kjøp, frå 13 i 2005 (31.319 liter) til 0 i 2012 og 6 i 2013, då det vart kjøpt 53.000 liter.

Buskapsstorleiken har vakse frå 13,7 i 2000 til 29,4 i 2014. Tilsvarande tal for fylket var 14 i 2000 og 24,7 i 2013.

Utvikling i mjølkeproduksjonen i Norddal

Tekst	2000	2003	2013	2014
Tal mjølkeprodusentar	50	37	15	13
Tal mjølkekyr	687	541	429	387
Produksjon (millionar liter)	3,4		3,0	
Buskap, storleik i Norddal	13,7	14,6		29,8
Buskap, storleik i Møre og Romsdal	14			24,7

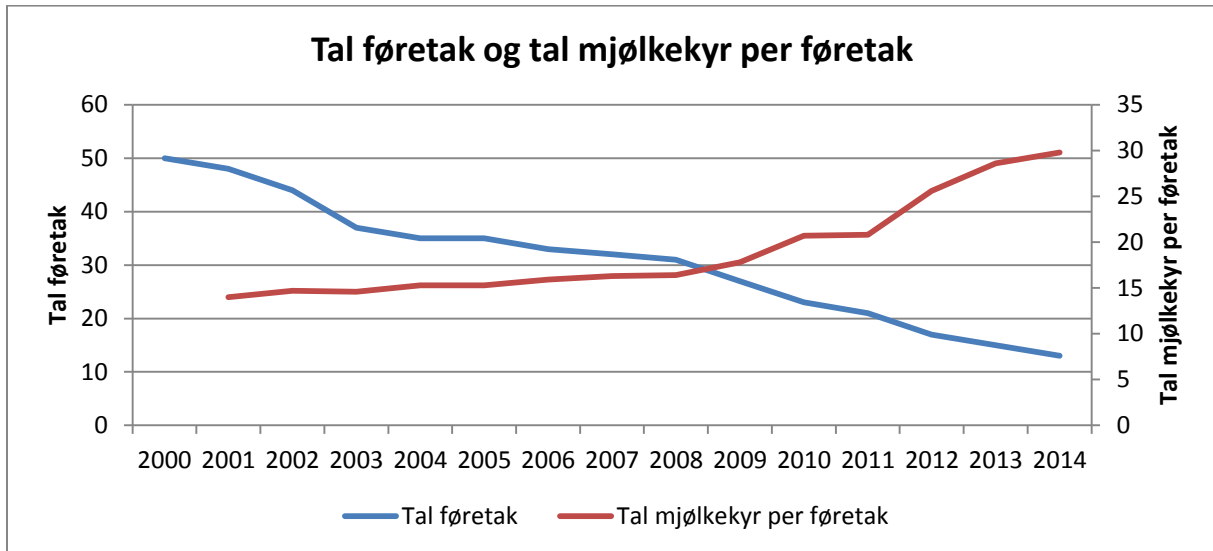
Oversikt over andre produksjonar

Tekst	2003		2013	
	Tal føretak	Dekar	Tal føretak	Dekar
Grovfôr	103	10704	74	10275
Eple	10	65	7	72
Pære	5	12	4	8
Plommer	10	80	8	97
Moreller/kirsebær	12	66	7	45
Jordbær	35	826	21	619
Andre bær	7	34	8	41
Grønsaker på friland	7	33	2	3
Poteter	29	89	10	107

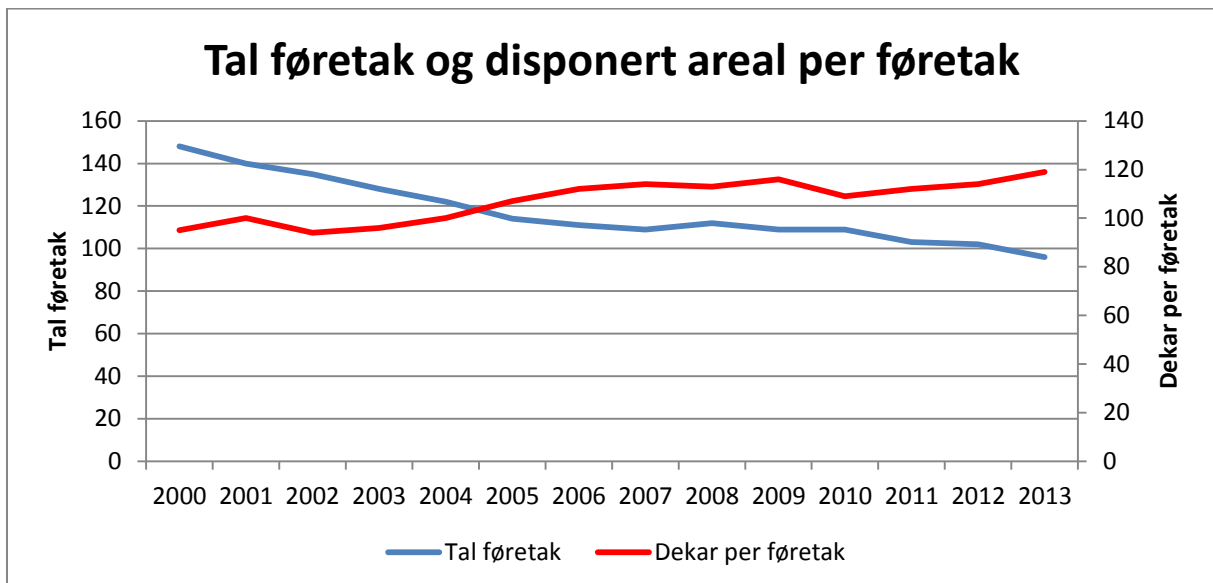
Grovfôrproduksjonen legg beslag på dei største areala, med i alt 10 275 dekar, om lag det same som for 10 år sidan. Kommunen er kanskje mest kjend for jordbær og den nordlegaste kommersielle fruktdyrkinga, men også grønnsaker betyr mykje i Norddal. Ved sida av storfe er det også 33 sauehaldarar med i alt 1741 vaksne sauer, 4 føretak med 64 avlspurker og 4 med 1065 slaktegriser og 4 føretak med mjølkegeit/ammegeit.

Valldal Grønt er viktig for produksjonsmiljøa innan frukt og bær i kommunen og distriktet.

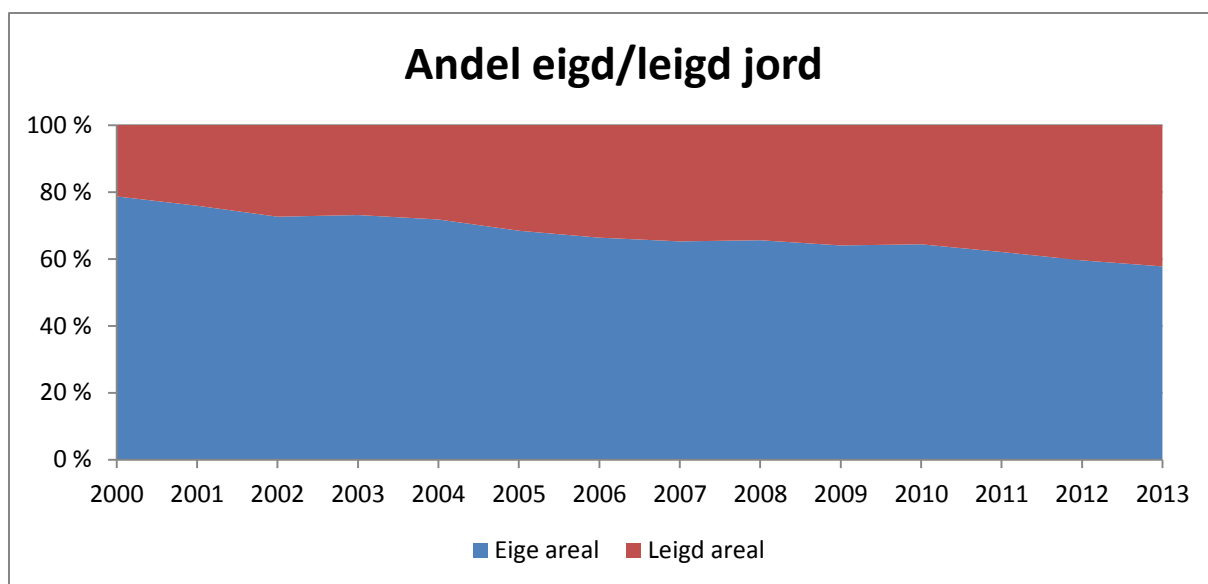
Landbruket i kommunen har dei same utfordringane som fylket elles, lav lønsemd, store strukturendringar og stort investeringsbehov. Landbruket har også utfordringar med rekrutteringa. Mykje leigejord og meir transport er eit aukande problem.

Figur 1. Kjelde Statens Landbruksforvaltning, LIB/søknader om produksjonstilskot per 1. januar

Figur 2. Kvart enkelt føretak driv vesentleg meir areal enn for 10 år sidan

Figur 3. Vesentleg større del av jord i drift er no leigd jord, også i Norddal, om lag 40 %

	Jordbrukareal	Tal føretak 2013	Tal mjølkekyr	Mjølkevote 2013	Avverking snitt siste 3 år m ³	NMSK snitt siste 3 år	Tilskot skogsveg snitt siste 3 år kr	Omdisp dyrka jord 2007-2012 da
1502 MOLDE	12 399	62	442	2 652 000	6 063	118 034	183 761	213
1502 KRISTIANSUND	2 930	14	39	234 000	191	560	13 333	33
1504 ÅLESUND	1 718	20	49	294 000	80	19 692	0	291
1511 VANYLVEN	22 549	122	600	3 600 000	3 741	7 285	36 000	27
1514 SANDE	5 588	31	121	726 000	152	1 320	0	84
1515 HERØY	5 115	58	43	258 000	44	0	0	4
1516 ULSTEIN	4 408	29	136	816 000	723	0	5 500	81
1517 HAREID	3 347	20	85	510 000	1 820	0	0	2
1519 VOLDA	15 749	107	592	3 552 000	8 902	36 432	121 452	501
1520 ØRSTA	34 672	187	1326	7 956 000	31 340	55 810	1 804 968	721
1523 ØRSKOG	4 462	34	189	1 134 000	249	9 620	51 051	52
1524 NORDDAL	11 361	96	373	2 238 000	4 356	4 733	75 833	80
1525 STRANDA	14 778	98	681	4 086 000	6 331	22 380	104 069	89
1526 STORDAL	3 992	28	181	1 086 000	5 329	0	331 670	61
1528 SYKKYLVEN	10 631	72	308	1 848 000	4 254	41 035	70 893	296
1529 SKODJE	3 670	18	156	936 000	5 531	227 834	70 600	69
1531 SULA	691	6	21	126 000	0	1 133	0	2
1532 GISKE	9 123	39	368	2 208 000	0	0	0	127
1534 HARAM	17 139	89	718	4 308 000	1 279	11 176	0	110
1535 VESTNES	17 796	99	759	4 554 000	12 028	77 218	13 057	704
1539 RAUMA	33 956	177	1218	7 308 000	16 896	230 073	423 634	200
1543 NESSET	22 666	106	866	5 196 000	4 240	193 215	190 576	933
1545 MIDSUND	4 911	25	152	912 000	0	0	0	29
1546 SANDØY	3 934	14	250	1 500 000	0	0	0	25
1547 Aukra					263	2 400	0	202
1548 FRÆNA	53 171	196	2910	17 460 000	780	43 349	10 833	488
1551 EIDE	19 494	74	770	4 620 000	1 235	7 558	19 500	276
1554 AVERØY	17 902	88	832	4 992 000	534	13 943	0	141
1557 GJEMNES	24 261	126	1061	6 366 000	3 225	107 224	57 665	248
1560 TINGVOLL	18 847	99	860	5 160 000	12 981	732 986	334 728	496
1563 SUNNDAL	21 433	112	744	4 464 000	8 789	195 880	287 500	33
1566 SURNADAL	35 391	164	1538	9 228 000	16 533	705 661	376 662	76
1567 RINDAL	24 767	95	1404	8 424 000	5 809	230 061	11 022	86
1571 HALSA	14 165	87	540	3 240 000	6 104	256 295	194 076	85
1573 SMØLA	14 381	71	170	1 020 000	0	0	0	28
1576 AURE	21 717	98	724	4 344 000	3 512	79 773	0	0

5.2 Landbruk og bygdeutvikling

Fylkesmannen sine fokusområde:

Kommunen har ei sentral rolle i utvikling av landbruket, både det tradisjonelle landbruket og utvikling av nye bygdenæringar. Fylkesmannen legg vekt på samarbeidet som er etablert med kommunane gjennom hoppid.no, og har forventningar til at kommunen utviklar gode samarbeid mellom tradisjonell landbruksforvaltning og Hoppid-kontoret.

I fylket pågår det fleire utviklingsprosjekt, som fylkesmannen oppmodar kommunane om å vere proaktive i høve til:

- Fylkesmannen og partnerskapen startar rekrutteringsprosjekt, i tillegg til etablerte satsingar på vegval for mjølkeprodusentar, eliteprogram for fôrproduksjon og spesialisert kjøtproduksjon. Kommunen vert oppmoda til å informere bønder om mulighetene til å delta i prosjekta.
- Kommunen bør vere merksam på om det er bygder i kommunen som vil/bør søkje om å bli med i bygdemobiliseringsprogrammet

Kommunen har eit ansvar for å planlegge og legge til rette for utvikling av skognæringa i kommunen.

Fylkesmannen sitt bilde av kommunen:

Fylkesmannen har inntrykk av at næringa i Norddal er aktiv og ser framover, og at kommunen har god kontakt med produksjonsmiljøa. Der er teikn til mindre interesse for å kjøpe mjølkekvoter. Det er viktig for jordbruket å ta vare på og utvikle aktive og gode produksjonsmiljø.

Fylkesmannen er generelt oppteken av at kommunane skal vere proaktive i høve til utvikling av landbruksnæringa og bygdene generelt, og ønskjer at det skal utviklast gode samarbeid mellom landbruksforvaltning og Hoppid-kontoret.

Kommunen har avtale om Hopp.id-kontor, organisert gjennom Fjordhagen. Selskapet står for etablerarretteleing og bistand til personar som ønskjer å etablere bedrift.

I Norddal kommune er det mange bedrifter og gardsbruk som driv direktesal og foredling av frukt, bær og kjøt.

I tillegg til Valldal Grønt, som omset jordbær og bringebær i stor skala, finst eit mangfald av lokale produkt; geitost, spekemat, farseprodukt og stykningsdeler av geit og kje. I tillegg er det sjølvsagt mange slag syltetøy og gelear, bringebærsaft, epleaft og eplemost, lokale kaker og takkebakst.

I Valldal er det stor omsetning på gardsutsal av eple, pære, plomme, morell, jordbær, bringebær og potet. Fleire stader i kommunen er det også etablert lokalmatutsal, der det vert omsett matvarer frå bygda og kommunen. Reiselivsbedrifter Norddal og Stranda nyttar stadig meir av dei lokale varene i menyane sine. Omsetninga av lokalt foredla matvarer er stigande, slik som elles i landet. Det er ikkje laga lokale statistikkar for denne omsetninga enno.

Lokal produksjon, sal og foredling av landbruksprodukt har vorte ei anerkjent og viktig næring i kommunen, og reiselivet har konkurransefordelar av å kunne tilby lokale produkt og formidle lokal matkultur.

I kommunen finst også opplevingsbedrifter, som brukar naturen, og der er ein aktiv og verdifull seterkultur.

Skogbruk:

Det var ein del avverking i Norddal i 2013. Dette skuldast i hovudsak stormfelt virke etter Dagmar. Det har vore nokre praktiske utfordringar knytt til å få ut mest mogleg vindfall. Mykje kulturskog vil òg bli hogstmoden om få år.

I samarbeid med Stranda og Sykkylven blir det arbeidd med eit felles skogbruksplanprosjekt. Kommunen si rolle som utviklingsaktør og tilretteleggar er viktig for at skogbruk skal bli ei mest mogleg lønsam næring for skogeigarane.

Kva kan kommunen gjere for å auke/utnytte verdiskapinga og potensialet frå skogbruket ?

- skogsvegar/lunneplassar
- planting/forynging/skogkultur
- skogbruksplan

SMIL (Spesielle miljøtiltak i jordbruket):

2013: Tildelt ramme var 370.000 kroner. Det var løyvt 396.000 i tilskot til 13 saker. Gjenbruk av inndregne midlar gjer at løyvingane er litt større enn først tildelt ramme.

2014: Tildeling dette året er 370.000 kroner.

Drenering:

2013: Det var løyvt kr 55.540 i tilskot på 7 søknader. Kommunen si ramme var på kr 70.000.

2014: Tildelt ramme er kr 90.000.

Landbruksforvaltninga har god oppfølging av begge sakstypene.

Kommunen må aktivt marknadsføre SMIL-midlane og den nye ordninga med tilskot til drenering av jordbruksjord, og bidra til at næringsretta prosjekt som m.a. «Fortsatt gardsdrift» og «Best på fôr» er kjende for bøndene.

5.3 Forvaltningsoppgåver på landbruksområdet

Fylkesmannen sine fokusområde:

Kommunane er vedtaksmynde for juridiske og økonomiske virkemidlar, og gjer innstilling til søknader om tilskot frå bygdeutviklingsmidlane. Fylkesmannen legg vekt på at forvaltninga skal ha god fagleg kvalitet i høve til regelverket innafor dei ulike fagområda. Når nye ordningar vert introdusert, har kommunen eit medansvar for å gjere ordningane kjende i næringa.

Jordvern:

Saman med regionale og sentrale myndigheiter har kommunen eit stort ansvar for å ta vare på landbruket sine produksjonsareal gjennom arealforvaltning og kommunen sitt planarbeid.

Kommunen må arbeide for å etablere langsiktige utbyggingsgrenser mot dei viktigaste landbruksareala, og stille krav om effektiv utnytting av eksisterande og planlagde utbyggingsområde.

Landbruksnæringa er avhengig av kommunale tenester med god kapasitet, god kvalitet og rutinar som sikrar effektiv og sikker saksbehandling.

Fylkesmannen har ikkje hatt klagesaker etter jordlova til behandling frå Norddal kommune i 2013 og 2014.

Fylkesmannen har inntrykk av at behandlinga av særlovssakene i kommunen er i tråd med nasjonale føringar og saksbehandlingsreglar. I tillegg skal kommunen ha ros for si oppfølging av brot på buplikt og konsesjonsvilkår.

Aukande del leigd jord gir grunnlag for å presisere kravet til 10-årige leigekontraktar som ikkje kan seiast opp av jordeigar. Då talet på føretak har gått ned, er det også viktig å passe på at at driveplikta blir oppfylt.

Fylkesmannen sitt bilde av kommunen:

- Kommunen har kompetente og engasjerte medarbeidarar i landbruksforvaltninga.
- Kommunen har allsidig landbrukskompetanse, og har ei aktiv haldning til utviklingsarbeid i landbruket.
- Det vart utført forvaltningskontroll på landbruksområdet i 2008. Det generelle inntrykket var at kommunen hadde bra saksbehandling. Det vart likevel notert enkelte avvik og merknader til saksbehandlinga.
- Kommunen har forbettringspotensiale i forvaltninga: I enkelte tilfelle kan det sjå ut som opplysningar frå søkjar ikkje har blitt sjekka av kommunen før innsending til Fylkesmannen, slik at feil ikkje har blitt korrigerede.

- Saker blir av og til vidaresende til Fylkesmannen med positiv tilråding, utan at det er grunnlag i fagleg skjønn eller retningslinjer.
- Ei aktiv forvaltning er viktig for næringa: Landbruksforvaltninga har jobba godt med den nye ordninga for drenering, men bør arbeide for at ramma for 2014 vert betre utnytta. Kommunen fekk i 2013 tildelt ei ramme på 70.000 kroner, og løyvde i alt 55.540 kroner. I 2014 er den 90.000.
- Kan kommunen gjere meir for å følgje opp det aktive landbruket? Nytt regionalt miljøprogram for Møre og Romsdal vart innført i 2013. Er det alle som utnyttar muligheitene gjennom Regionalt Miljøprogram?

Dialogpunkt

- Korleis kan kommunen medverke til vidare utvikling av tradisjonelt jordbruk, skogbruk og nye bygdenæringar?

Kap. 6 – Oppvekst og utdanning

- Generelt om status, utviklingstrekk og utfordringar på fagområdet
- Barnehage
- Grunnskule

6.1 Generelt om status, utviklingstrekk og utfordringar på fagområdet

Barn og unge har plikt til grunnskuleopplæring, og rett til ei offentleg grunnskuleopplæring. Noreg har tiårig obligatorisk grunnskule som blir finansiert av kommunane. Barna tek til på skulen det året dei fyller 6 år. All ungdom mellom 16 og 19 år har rett til vidaregåande opplæring. Elevane kan velje mellom yrkesførebuande eller studieførebuande program, og opplæringa blir finansiert av fylkeskommunen.

Fylkesmannen skal bidra til at den nasjonale utdanningspolitikken blir følgd opp av fylkeskommunale, kommunale og private skuleeigarar. Vi skal vere ein ressurs og eit serviceorgan for kommunar, fylkeskommunar og andre med oppgåver innanfor opplæring, til dømes private skular, studieforbund og folkehøgskular.

Fylkesmannen skal dessutan bidra til å ivareta rettane og rettsvernet til elevar, føresette, lærlingar og deltakarar i vaksenopplæringa.

6.2 Barnehage

Barnehagen skal vere ei pedagogisk verksemd som gir barn under skulepliktig alder gode tilhøve for utvikling og aktivitet. Alle kommunar har ei lovfesta plikt til å tilby nok barnehageplassar, og kommunane har også ansvar for å finansiere barnehagane.

Fylkesmannen skal medverke til å nå dei nasjonale måla for barnehagepolitikken.

Fylkesmannen skal mellom anna:

- utføre tilsyn
- gi generell informasjon og rettleiing
- sikre rettar gjennom behandling av klager og andre enkeltsaker
- leggje til rette for og vere pådrivar i arbeidet med å betre kvaliteten
- forvalte statlege tilskot
- medverke til tverrfagleg samarbeid

Fylkesmannen sine fokusområde:

Retten til barnehageplass: Fylkesmannen skal følgje opp kommunane og sjå til at dei oppfyller retten til barnehageplass.

Rekruttering: Fylkesmannen skal prioritere og sette i verk tiltak for auka rekruttering til barnehagelæreryrket gjennom satsinga GLØD.

Likestilling: Fylkesmannen skal bidra med å auke rekrutteringa av menn til barnehagelæreryrket.

Innhaldet i barnehagen og utviklinga av kvalitet i barnehagen: Fylkesmannen skal på fleire området arbeide med tiltak for å auke kvaliteten i barnehagane, mellom anna:

- bidra til vidareføring av satsinga *Vennskap og deltakelse* - kompetansesatsing for barnehagetilsette til dømes tiltak for å ta i vare mangfalds- og likestillingsperspektivet
- bidra til implementering av rettleiaren *Barns trivsel – voksnes ansvar* - gjennom samarbeid med relevante aktørar
- informere om tiltaka for rettleiing av nyutdanna barnehagelærarar

Økonomisk likeverdig behandling: Prioritere informasjon knytt til kommunane sin praktisering av forskrift om likeverdig behandling ved tildeling av offentlege tilskot til ikkje-kommunale barnehagar

Fylkesmannen sitt bilde av kommunen:

Retten til barnehageplass:

Ut frå Fylkesmannen si vurdering oppfyller kommunen retten til barnehageplass.

Rekruttering:

Kommunen hadde 28,6 prosent av styrarar og pedagogiske leiarar på dispensasjon frå utdanningskravet i des. 2013. Det betyr 2 av 7 på dispensasjon. Norddal kommune synest såleis å ha betydelege utfordringar med å få rekruttert kvalifisert personell til barnehagane. Sett i forhold til SSB sine prognosar for befolkningsutviklinga, vil behovet for tilsette i barnehagane vere rimeleg stabilt på lang sikt (2020-2040), med pluss 1 tilsette i 2020, og pluss 1 fram mot 2040. Dette i forhold til dagens bemanningsnivå, og erstatning av tilsette som sluttar/ går av med pensjon kjem i tillegg.

Likestilling:

I basisverksemda med styrarar, pedagogiske leiarar og assistentar er det i barnehagane i Norddal 0 % menn, altså 0 av 22, mot fylkessnittet på 4,5%

Innhaldet i barnehagen og utviklinga av kvalitet i barnehagen:

Fylkesmannen sin kjennskap til innhaldet i barnehagesektoren kjem i det vesentlege frå klagesaker, gjennomførte tilsyn og kontakt i samband med tildeling av utviklingsmidlar, konferansar, møte m.m.

Fylkesmannen gjennomførte tilsyn med Norddal kommune som barnehagemyndigheit hausten 2010, det vart ikkje avdekkja avvik. Det vart gitt to merknader.

Vi har elles ikkje noko særskilt å nemne når det gjeld barnehage og Norddal kommune. Dei deltek på samlingar osv. – ingen særskilte spørsmål i det siste.

Økonomisk likeverdig behandling:

I Norddal kommune er det 2 kommunale barnehagar og ingen ikkje-kommunale. Praktiseringa av forskrift om likeverdig økonomisk behandling av ikkje-kommunale barnehagar er såleis ikkje eit aktuelt tema.

Nøkkeltal for barnehageområdet for 2013

Indikatorar	1524 Norddal	KOSTRA gr. 6	M&R	Landet u/ Oslo
Del av barn 1-5 år med barnehageplass	88,4	90,3	93	91
Del av barn i barnehagane som er minoritetspråklege	15,9	10,9	9,2	11,2
Del av barn i barnehagar i kommunale barnehagar	100	92	49	50
Del av tilsette med førskolelærerutdanning	25,9	29,1	30,2	34,1
Del av assistentar med fagutdanning eller tilsvarande	60	33	29	30
Del av tilsette i barnehagane som er menn	0	4,5	4,2	7,6
Barn per årsverk i kommunale b.h.g.	6,9	5,5	6,1	6,2
Barn per årsverk i private b.h.g.	..	6,4	6,5	6,4
Korrigerte brutto driftsutgifter til kommunale barnehagar per korrigert opphaldstime (kr)	45	57	53	54
Kommunale overføringer av driftsmidlar til private barnehagar per korrigert opphaldstime (kr)	..	38	36	39

Styrka tilbod etter barnehagelov(kostra-funksjon 211) og spesialpedagogisk hjelp etter opplæringslov (§ 5-7)				
Andel av barn i barnehagar som får ekstra ressursar til styrka tilbod (f 211)	19,5	16,4	15	16,4
Brutto driftsutgifter per barn som får ekstra ressursar etter funksjon 211	0 ??	24539	67095	61037
Andel barn i barnehagar med spesialpedagogisk hjelp etter oppl. § 5-7	0		2,8	2,2
Årstimar hjelp per barn etter § 5-7	0		424	548
Fordeling av timar på (spesial)pedagog/ assistent etter § 5-7	0/0		37/63	55/45

Dialogpunkt

- **Korleis opplever de at det samanslåtte barnehagetilbodet i Eidsdal og Norddal (Dalsbygda) fungerer?**

6.3 Grunnskule

Med grunnopplæring meiner vi grunnskule og vidaregåande opplæring. Opplæring på grunnskulenivå er eit kommunalt ansvar, medan fylkeskommunen har ansvar for opplæringa på vidaregåande nivå. I tillegg kan private skuleeigarar tilby grunnopplæring.

Fylkesmannen medverkar til kvalitetsutvikling av grunnopplæringa gjennom rapportering, vurdering og rettleiing. Fylkesmannen utøver dessutan tilsyn, ser til at vedtak er lovlege og handsamar klagesaker knytt til grunnopplæringa.

Fylkesmannen koordinerer avvikling av sentralt gjeve eksamen i vidaregåande opplæring.

Fylkesmannen sine fokusområde:

Læringsmiljø: Elevane har rett på et læringsmiljø som fremmar helse trivsel og læring (jf opplæringslova § 9a-1). Status på området kan indikerast gjennom resultat frå elevundersøkinga for indikatorar relatert til læringsmiljøet.

Fylkesmannen har i perioden frå hausten 2010 og fram til i dag ført tilsyn med kor godt skulane arbeider med skulemiljøet på områda førebygging, individuelt retta arbeid og brukarmedverknad. FM har gjennom prosjektskjønnsmidlar i 2011 og 2012 støtta prosjekt som siktar mot å utvikle skulane sitt systematiske arbeid med temaet.

Ressurssituasjonen: Fylkesmannen følger med på utviklinga av ressursbruken i skulen, også kor stor del av elevar som får spesialundervisning og kor stor del av ressursane som blir brukt til spesialundervisning kontra ordinær opplæring. Ein auke i bruken av spesialundervisning som medfører reduksjon av ressursar til ordinær opplæring er etter FM si vurdering ei uønskt utvikling. FM har dei siste åra presentert statistikk på området på arenaer med kommunane og sett fokus på utviklinga. FM har gjennom prosjektskjønnsmidlar i 2011, 2012 og 2013 støtta prosjekt som siktar mot å forbetre kommunane, skulane og PPT sitt arbeid med spesialundervisninga.

Tilstandsrapporten og skuleeigar sitt ansvar: Fylkesmannen har fokus på at skuleeigar brukar tilstandsrapporten etter opplæringslova § 13-10 som grunnlag for drøftingar og når ei skal ta avgjerder på politisk skuleeigarnivå.

Fylkesmannen samarbeider med KS og M&R fylkeskommune om skuleeigarprogrammet «Den gode skuleeigar» som blir gjennomført i 2013 og 2014.

Vurdering for læring: Overordna målsetting er å legge til rette for at skuleeigar og skular kan vidareutvikle ein vurderingskultur og ein vurderingspraksis som har læring som mål. Dette er ei fireårig satsing som har vart frå hausten 2010. Møre og Romsdal er med i 4. pulje som starta våren 2013. Satsinga viser seg å ha vore vellukka no bestemt vidareført slik at fleire får høve til å vere med på dette utviklingsprogrammet.

Ungdomstrinnssatsinga: På grunnlag av Meld. St. 22 *Motivasjon – mestring – muligheter* (Ungdomstrinnsmeldiga), er det frå sentralt hald utarbeidd ein eigen strategi for gjennomføring av satsinga på ungdomstrinnet i fem år framover. Målsettinga er eit meir praktisk, variert, relevant og utfordrande ungdomstrinn som skal auke elevane sin motivasjon og læring. Regjeringa gjer tre hovudgrep som skal bidra til dette: innføring av valfag, auka fleksibilitet og prioriterte verkemiddel for utvikling av forbetra undervisning i den ordinære opplæringa.

Fylkesmannen sitt bilde av kommunen:

Læringsmiljø:

I Norddal kommune har det dei siste tre åra vore ein del svingingar i tala for kor ofte elevane i kommunen seier at mobbing førekjem. Tala for 7. årstrinn viser snittnivå litt dårlegare enn landssnittet, og med eit snitt score på 4,5 dei siste tre åra mot lands- og fylkessnitt på 4,63 (høgt score betyr lite mobbing). Tilsvarende for 10. årstrinn viser snittnivå omtrent likt enn landssnittet, og med eit snitt på 4,62 dei siste fem åra mot lands- og fylkessnitt på 4,65.

Andel elevar som seier dei ikkje blir mobba i det heile er 75% for 7. Lands- og fylkessnittet er her 77 %. Tilsvarende for 10. er 76 %, med lands- og fylkessnitt på 79-80 %.

Ressurssituasjonen:

Norddal har inneverande skuleår andel elevar med spesialundervisning høgare enn snittet med 10%. Landsnittet er 8,4 %. I perioden frå 2005 til 2012 har talet variert mellom 4,7 % og 10,1 %.

I same perioden frå 2005 og fram til no har den samla lærartettleiken vore omtrent uendra og med at gjennomsnittleg gruppestorleik har vore omtrent uendra.

Norddal brukar ein omtrent lik del av lærartimane til spesialundervisning som snittet, ca. 18,1 % mot lands- og fylkessnitt på ca. 18%.

Vurdering for læring:

Norddal kommune er med i satsinga *Vurdering for læring*. Representantar frå kommunen har møtt jamleg på samlingane, og vore aktive. Denne nasjonale satsinga går ut på å auke kvaliteten på elevvurderinga, som eit verkemiddel til betre læring for elevane. Det er meininga at deltakande kommunar også skal bidra til spreiding av kunnskapen dei får gjennom satsinga til andre.

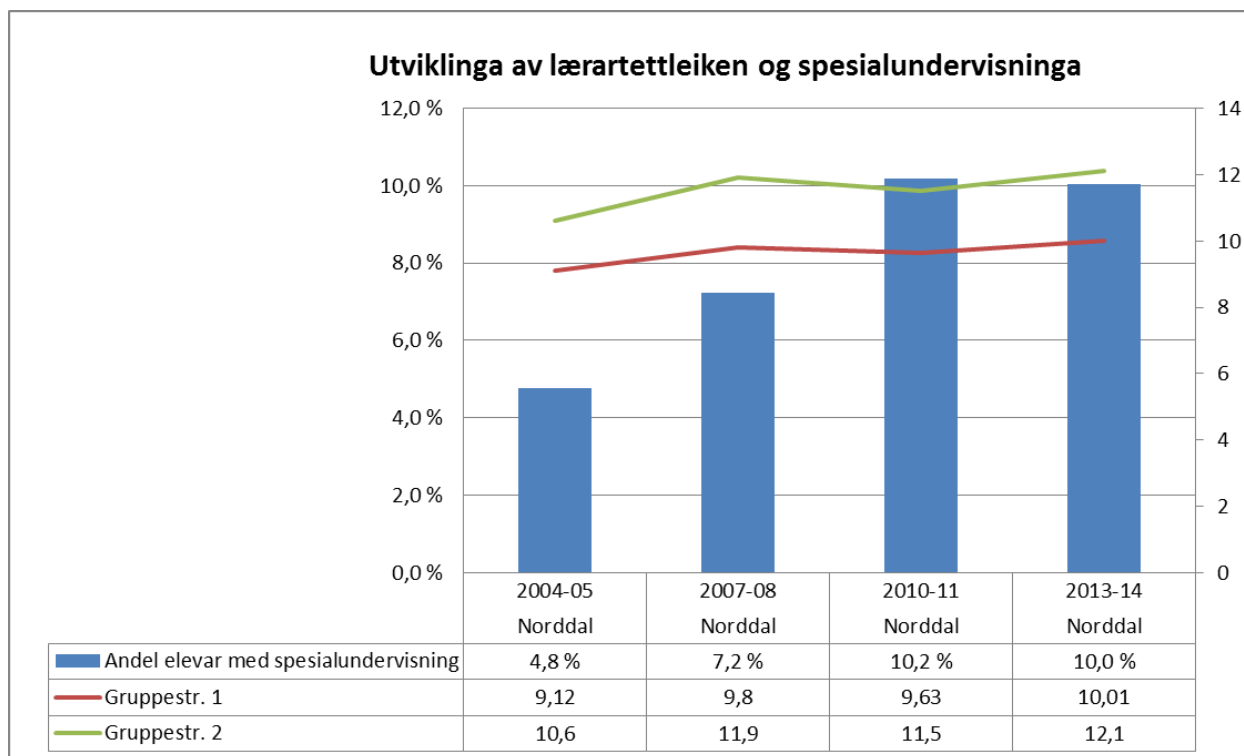
Ungdomstrinnsatsinga:

Satsinga kom i gang frå og med hausten 2013, og kommunane vart våren 2013 invitert til ei kartlegging av kompetansebehov innanfor dei prioriterte områda. Det vil bli gitt tilbod om støtte til skulebasert kompetanseutvikling til alle ungdomsskulane i landet med oppstart anten hausten 2013, 2014, 2015 eller 2016. Det blir viktig at kommunane, ut frå eigne planar og behov, legg opp ein eigen strategi for satsinga. Det bør der klargjerast om og korleis dei vil utnytte tilboda om støtte frå eit høgskulemiljø, og korleis dei legg opp utviklinga av ungdomstrinnet også utanom perioden på tre semester der dei får ekstern bistand. Norddal er sett opp i pulje 4 med oppstart av bistand frå høgskulemiljø frå og med hausten 2016 og i tre semester framover. Tilbod om slik bistand går ut til kommunen frå Utdanningsdirektoratet.

Nøkkeltal for grunnskoleområdet for 2013 (urevidert)

Indikatorar	1524 Norddal	KOSTRA -gruppe 6	M&R	Landet u/ Oslo
Elevar per kommunal skule	120	74	170	210
Gjennomsnittleg gruppestorleik, 1.-10.årstrinn	10	8,8	13,2	13,5
Del av elevar i grunnskolen som får spesialundervisning	10	10,7	8,9	8,4
Del av elevar i grunnskolen som får særskilt norskopplæring	2,9	4,3	4,5	5,7
Del av timar til spesialundervisning av lærartimar totalt	18,2	18,9	18	17,8
Del av elevar i grunnskolen som får tilbod om skoleskyss	66	46	29	24
Gjennomsnittleg grunnskolepoeng	42,7	..	40,1	40
Andel elevar med direkte overgang frå grunnskole til vidaregåande opplæring	90	98,2	98,3	98

Utviklinga av prosentdel elevar med spesialundervisning sett opp mot lærartettleik (gruppestorleik) dei siste ni åra.

Tilsyn 2009-2014:

Fylkesmannen har i perioden hatt følgjande tilsyn med skulesektoren i kommunen:
Tilsyn med elevane sitt psykososiale skulemiljø i 2011, Eidsdal skule og Valldal skule.
Resultatet av tilsynet vart at: Det vart ikkje avdekkja lovstridige forhold ved skulane.

Dialogpunkt

- Korleis ser kommunen på den høge andelen elevar med spesialundervisning og stor ressursbruk til dette?
- Korleis har kommunen tenkt å leggje opp arbeidet med ungdomstrinnsatsinga.

Kap. 7 – Helse og sosial

- Generelt om status, utviklingstrekk og utfordringer på fagområdet
- Kommnehelse
- Pleie og omsorg
- Gjennomføring av helsehjelp med tvang
- Psykisk helsearbeid
- Rusfeltet
- Sosialtenesta
- Barnevern

7.1 Generelt om status, utviklingstrekk og utfordringer på fagområdet

Fylkesmannen er et forvaltnings- og kompetanseorgan og skal medverke til å gjennomføre nasjonal politikk i helse- og omsorgssektoren regionalt og iverksetting av sektorpolitikken gjennom kommunane. Fylkesmannen skal drive rådgiving mot sentrale myndigheter, kommunane, fylkeskommunane, helseføretaka, frivillige organisasjonar og befolkninga.

Dette inneber blant anna å informere, rettleie og gi råd innan helse- og omsorgslovgivinga, sosiallovgivinga og barnevernlovgivinga.

Gjennomføring av samhandlingsreforma vil krevje ekstra merksemd i åra framover. Vidare har Fylkesmannen oppgåver knytt opp mot kvalitetsutvikling og prioritering i helse- og omsorgstenesta. Fylkesmannen har gjennom eit eige fullmaktsbrev fullmakt til å forvalte ulike tilskotsordningar.

Fylkesmannen skal, som tilsynsmyndigheit, ha kunnskap om barns oppvekstforhold, befolkningas levekår, helsemessige forhold i befolkninga og behov for barnevernstenester, sosiale tenester i Nav og helse- og omsorgstenester. Fylkesmannen skal vidare kontrollere om tenestene blir utøvd i tråd med krav i barnevernloven, lov om sosiale tenester i Nav, lov om kommunale helse- og omsorgstenester, spesialisthelsetenestelova m.v. og gripe inn overfor verksemder som utøver sine tenester i strid med lovgivinga. Fylkesmannen skal føre tilsyn med alt helsepersonell og anna personell i kommune- og spesialisthelsejeneste som yter helse- og omsorgstenester.

7.2 Kommunehelse

Dette delkapitlet omhandlar kommunens lovpålagde ansvar for legetenester og øyeblikkeleg hjelp, helsestasjonstenester, skulehelsetenester og førebyggjande helsearbeid. Desse tenestene er forankra i *Lov om kommunale Helse- og omsorgstenester*.

Fylkesmannen sine fokusområde:

Legetenester:

Fylkesmannen har eit følge-med ansvar når det gjeld forsvarlege legetenester og tilstrekkeleg legedekning i kommunane.

Fylkesmannen fylgjer med i utviklinga av nye tilbod om øyeblikkeleg hjelp i kommunane (ø-hjelp), korleis tilboda blir organisert og korleis samarbeidet med helseføretaket sikrar trygge tenester for befolkninga.

Fylkesmannen fylgjer også med på prosessar omkring organisering av legevaktstenester. Frå 2014 skal også nytt digitalt nødnett innførast i Møre og Romsdal. Fylkesmannen stiller seg positiv til legevaktssamarbeid, og er av den oppfatning at dette vil samla sett gjere tenestene meir robust og kvalitetsmessig sett betre.

Førebyggjande helsetenester:

Fylkesmannen har fokus på førebyggjande helsetenester og forvaltar tilskotsmidlar til etablering av frisklivssentral i kommunane.

Fylkesmannen sitt bilde av kommunen:

Fastlegetenesta:

I følge HELFO har Norddal kommune to fastlegelister. Begge listene er «opne». I tillegg har kommunen turnuslege.

Fylkesmannen har siste året motteke få klager på helse- og omsorgstenester frå Norddal. I 2013 handsama Fylkesmannen ei klage på vedtak om helse- og omsorgstenester. Kommunen sitt vedtak blei i den saka stadfesta. I tillegg blei ei tilsynssak sendt til Statens helsetilsyn for vidare handsaming. Saka er breitt omtala i media.

Helsefremjande og førebyggjande arbeid

Gjennom føringane av samhandlingsreforma og nytt lovverk skal kommunen ha tilbod om helsefremjande og førebyggjande tenester for innbyggjarane. Kommunen har fått tilskot til etablering av frisklivssentral og etablert frisklivssentral i år.

Helsestasjonsteneste og helseteneste i skolen

Årsverk i alt til førebygging, helsestasjon og skolehelseteneste er redusert om ein ser på tala frå 2010 til 2013. Kommunen har etablert helsestasjon for ungdom. (Kjelde: KOSTRA). Norddal kommune får kr 100 000 til styrking av helsestasjon- og skolehelseteneste innan dei fire inntekter for 2014.

Helsestasjonsteneste

Fylkesmannen gjennomførte tilsyn med helsestasjonstenesta i Norddal kommune 11-12.9 2013. Tema for tilsynet var om kommunen sikrar:

- at barn i aldersgruppa 0- 6 år får forsvarlege helsekontrollar i tråd med nasjonale retningslinjer
- at helsestasjonstenesta medverkar til at barn/familiar med spesielle behov får eit heilskapleg tenestetilbod
- helsestasjonen tilbyr tenester til barn og foreldre tilpassa eigen språkbakgrunn
- at helsestasjonstenestene arbeider gjennom kostrettleiing for å førebygge feilernæring

Helsestasjon er ein del av helseavdelinga, samlokalisert med lege- og ambulansetenestene i nye lokalar i Storfjord Helsesenter i Valldal. I kommunen var det i 2012 i følge fylkesstatistikken 114 barn mellom 0-5 år i kommunen, av desse var 22 nyfødde. Fødselstalet for 2013 såg ut til å bli noko lågare, på tilsynsdagen var det 8 nyfødde so langt i 2013.

Helsestasjonen har 1,5 årsverk og hadde opningstid kvar dag i Valldal og kvar tysdag i Eidsdal.

Kommunen har fleire busette framandspråklege, men det var på tidspunktet for tilsynet ingen familiar i kommunen der helsestasjonen hadde behov for å nytte tolketeneste.

Kommuneoverlegen var relativt nyleg tilsett.

Kva vi fann:

Norddal kommune fekk eit avvik som lydte slik:

- Norddal kommune har ikkje eit system som sikrar fagleg forsvarlege helsestasjonstenester til barn i aldersgruppa 0-6 år.

Forklaring:

Vi viser til rapport om tilsynet og forklarar lovbrotet med mellom anna at dørene mellom venteromet og kontora i helsestasjon var for dårleg lydisolert slik at personvernet var i fare. I tillegg hadde legen ikkje tilgang til barna sine elektroniske helsestasjonsjournalar, og var avhengig av munnleg informasjon frå helsesøster dersom det var noko han skulle undersøkje. Kommunikasjonen og dokumentasjonen mellom lege og helsesøstrene var sårbar og legen mangla samanhengande oversikt over barna si utvikling. Kommunen har hatt ustabilitet både i legetenesta og i helsestasjonstenesta, noko som har medført stort arbeidspress og opplæringsansvar på den/dei som er til ei kvar tid er til stades.

Det var ikkje gjennomført analyse av helsestasjonstenestene med tanke på sårbare område og ev. kvar det var risiko for svikt. Leiinga var ikkje involvert i utforminga av tenestetilbodet ved helsestasjonen, eller prioritering av oppgåver ved lengre periodar med fråvær

Kommunen si manglande styring og kontroll gjorde at det var stor risiko for svikt.

Etter tilsynet har kommunen sendt inn ein detaljert plan for korleis dei har, eller skal rette opp lovbrotet. Fylkesmannen si vurdering er at tiltaka er hensiktsmessige og har på bakgrunn av tilbakemeldingane avslutta tilsynet med helsestasjonstenesta i Norddal kommune. Vi vil på eit seinare tidspunkt be om ei tilbakemelding frå kommuneleiinga om tiltaka har hatt ønska effekt. Dette kjem vi tilbake til i eige brev.

Dialogpunkt

- Korleis vurderer kommunen tilgangen på fastlege i kommunale oppgåver, eksempelvis sjukeheim, helsestasjon, miljøretta helsevern, både no og i dei komande åra?
- Ser kommunen behov for å gjere særlege tiltak for å rekruttere fastlegar til kommunen? Korleis vil evt. kommunen i framtida sikre dekning av fastlegar?
- Kva er den største utfordringa kommunen ser når det gjeld kommunal ø-hjelp, herunder organisering av akutt plasser, legevaktsteneste med digitalt nødnett, legevaktsbemanning og ambulansetenester?
- Inneber det lave talet på vedtak om tvungen somatisk helsehjelp at det i svært liten grad blir nytta tvang i helsetenesta i kommunen?
- Kva er den største utfordringa for kommunen i arbeidet med helsefremjande og førebyggjande tiltak?
- Kva plan har kommunen for styrking av helsestasjon- og skolehelsetenesta i 2014?

7.3 Pleie og omsorg

Dette delkapitlet omhandlar kommunens lovpålagde ansvar for helsetenester i heimen, personleg assistanse, her under praktisk bistand og opplæring, støttekontakt, plass i institusjon, her under sjukeheim og avlastningstiltak. Desse tenestene er forankra i *Lov om kommunale Helse- og omsorgstenester*.

Fylkesmannen sine fokusområde:

Fylkesmannen har mange oppgåver knytt til dette tenesteområdet, mellom anna gjennom den nasjonale satsinga Omsorgsplan 2015, som no er utvida til 2020 – Morgondagens omsorg.

Demensplan 2015: -til grunn for demensplanen ligg ei erkjenning av at dagens omsorgsteneste ikkje i stor nok grad er bygd og tilrettelagt for personar med demens. Det gjer at det dei næraste åra er naudsynt med endringar både i høve til omsorgstenesta si kompetanse, organisering og fysiske utforming. Demensplanen løfter fram tre hovudsatsingsområde: *Dagaktivitetstilbod, betre tilpassa butilbod, samt auka kunnskap og kompetanse*. Demensplanen har tydelege mål som skal vere nådd ved planperiodens slutt i 2015.

Kompetanseløftet 2015: (K2015) er regjeringa sin kompetanse- og rekrutteringsplan for dei kommunale omsorgstenestene. Med betydeleg fleire eldre og andre med behov for

omsorgstenester og færre i yrkesaktiv alder, går aldersberekvna ned. Kompetanseløftet inneheld strategiar og tiltak som skal bidra til å sikre tilstrekkeleg, kompetent og stabil bemanning i omsorgstenestene. Det skal bidra til å møte utfordringane Norge står overfor knytt til den demografiske utviklinga og det framtidige sjukdomsbilete i befolkninga. Tilskot frå K2015 har søknadsfrist 01.april og 01. september, og tildeles i juni og oktober.

Kvalitet og pasientsikkerheit i helse- og omsorgstenesta: -Det konkrete arbeidet for å betre kvaliteten i helse- og omsorgstenesta må i all hovudsak skje i verksemdene. Systematisk kvalitets- og pasientsikkerheitsarbeid er eit ansvar for leiarar på alle nivå i tenesta. Arbeidet må forankras hos og etterspørjast av toppleiinga, men spesielt leiarar som arbeider nær pasienten har ei nøkkelrolle. Det overordna mål for kvalitets- og pasientsikkerheitsarbeidet er:

- eit meir brukarorientert helse- og omsorgstilbod
- auka satsing på systematisk kvalitetsforbetring
- betre pasientsikkerheit og færre uønska hendingar

Koordinerande eining

Føremålet med koordinerande eining for habilitering og rehabilitering er å bidra til at brukara som har behov for tenester frå fleire ulike tenester frå fleire aktørar skal få eit heilskapleg tenestetilbod. Det er krav om at koordinerande eining skal vere synleg, tilgjengeleg og etablert.

Fylkesmannen sitt bilde av kommunen:

Demensomsorg

I 2010/2011 blei det gjennomført ei nasjonal kartlegging av tilbodet til personer med demens. I tillegg har Fylkesmannen sendt ut brev til alle kommunane for å følgje opp den enkelte kommune etter den nasjonale kartlegginga. Det vil bli ei ny nasjonal kartlegging hausten 2014.

Framtidige omsorgsutfordringar skal stå på dagsorden i det ordinære kommune- og økonomiplanarbeidet med spesielt fokus på: Eit helse- og sosialtenestetilbod som er tilpassa at talet på personar med demens og deira pårørande er aukande. Den nasjonale kartlegginga 2010/2011 viser at kommunen ikkje har eigen demensplan. Det er ikkje lovpålagt, men anbefalt. Kartlegginga i 2011 viser også at kommunen ikkje har demensteam, dagaktivitetstilbod, pårørandeskule/samtalegruppe. Kommunen har skjerma eining.

Andel årsverk i brukarretta tenester m/ fagutdanning (I prosent)

Kommunar	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Norddal	62	59	65	71	73	79	78
Møre og Romsdal	74	74	74	75	74	75	76
Landet	71	72	72	72	73	74	75

Det er eit mål for Kompetanseløftet 2015 i vårt fylke, at 90 prosent av dei tilsette i brukarretta pleie- og omsorgsteneste skal ha helse- og sosialfagleg utdanning. Det er eit ambisiøst mål, som krev felles initiativ frå både utdanningsinstitusjonar og kommunar. I Norddal kommune har 78 prosent av dei tilsette i brukarretta tenester relevant fagutdanning. Det er høgare enn gjennomsnittet for Møre og Romsdal og landet.

Andel årsverk utført av tilsette, 55 år og eldre

Kommune	2007	2010	2011	2012
Norddal	25,9 %	33,7 %	33,3 %	37,5 %
Samla Møre og Romsdal	22,4 %	25,4 %	26,6 %	27,2 %
SAMLA LANDET	20,0 %	22,1 %	22,9 %	23,2 %

Kommunane i Møre og Romsdal har samla sette ein større andel tilsette over 55 år i helse- og omsorgstenesta enn gjennomsnittet for landet. Møre og Romsdal har 27,2 prosent tilsette 55 år og eldre. Norddal kommune hadde 37,5 prosent eldre arbeidstakarar i 2012. Det er høgare enn gjennomsnittet i Møre og Romsdal og landet. Den høge andelen eldre arbeidstakarar krev at kommunen har fokus på rekruttering og utdanning i omsorgsfaga.

Andel plassar i einerom i pleie- og omsorgsinstitusjonar (I prosent)

I Norddal kommune er alle sjukeheimplassane i einerom. Dette er i tråd med den tydelege nasjonale målsettinga om at personar som skal bu på institusjon over lengre tid, skal få tilbod om eige rom. Dette er også forankra i Forskrift om kvalitet i pleie og omsorgstenestane, som seier at kommunen skal utarbeide skriftlege nedfelte prosedyrar som søkjer å sikre at brukarar av pleie- og omsorgstenester får tilfredsstilt grunnleggande behov som tilbod om eige rom ved langtidsopphold.

Legetimar pr. veke pr. bebuar i sjukeheim

Region	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Norddal	0.24	0.24	0.23	0.23	0.39	0.48	:
Møre og Romsdal	0.26	0.26	0.29	:	0.33	0.38	0,40
Landet	0,31	0,33	0,34	0,37	0,39	0,43	0,46

Indikatoren viser gjennomsnittleg tal på legetimar pr. veke pr. bebuar i sjukeheim og buform med heildøgns omsorg og pleie. 0.25 timer tilsvarar 15 min. pr bebuar.

I 2007 vart kommunane bedt om å talfeste kor mange legetimar som trengst for å oppfylle lovkravet om fagleg forsvarlege tenester og eigne krav til kvalitet på legetenesta i sjukeheim, basert på risiko- og behovsvurderingar. Norddal kommune sette den gongen 0,24 legetimar pr. veke pr. bebuar som lokal norm. Kommunen hadde 0,48 legetimar per veke per bebuar i 2012. Norddal kommune ligg over gjennomsnittet i Møre og Romsdal og landet.

Det er framleis grunn til å ha eit sterkt fokus på utviklinga når det gjeld legetid i sjukeheimar og i pleie- og omsorgstenestene elles, spesielt med tanke på at bebuarane i sjukeheim ofte

har fleire og meir komplekse helseproblem. Det er om lag 75- 80 % av bebuarane som har kognitiv svikt eller ein demenssjukdom. Kortare liggetid på sjukehus, auka vektlegging av korttids- og rehabiliteringsopphald og styrking av palliativ behandling stiller òg større krav til medisinsk-fagleg kompetanse i sjukeheim. Etter innføringa av Samhandlingsreforma er utbygging av akuttplassar og lokalmedisinske senter viktige verkemiddel for kommunane.

Dialogpunkt

- Har kommunen riktig normtall på legetimar pr. veke pr. bebuar i sjukeheim i 2014, basert på risiko- og behovsvurdering?
- Kva gjer kommunen for å auke andelen årsverk med fagutdanning?
- Kva pasientgruppe er det som har minst fagutdanna personell?
- Har kommunen planer om å etablere dagaktivitetstilbod?
- Har kommunen planer om å etablere demensteam?

7.4 Gjennomføring av helsehjelp eller omsorgstenester med tvang

Å yte helsehjelp eller omsorgstenester ved bruk av tvang er eit inngrep i pasienten sin sjølvråderett. Difor er rettstryggleiken særskild viktig ved denne typen tiltak. Fylkesmannen skal sjå til at regelverket er fylgt, og at det blir fatta vedtak om tvungen hjelp der dette er aktuelt.

Delkapitlet omhandlar tvang etter:

- Pasient- og brukerrettighetslova kap. 4A
- Helse- og omsorgstenestelova kap. 9

Fylkesmannen sine fokusområde:

Pasient- og brukerrettighetslova kap 4A:

Pasient- og brukerrettighetslova kapittel 4A vart iverksett 01.01. 2009. Lova skal sikre at personar utan samtykkekompetanse, som motsett seg helsehjelp skal ha sin rettstryggleik ivaretatt. Fylkesmannen driv opplæring og rettleiing, samt etterprøver vedtak og behandlar klager.

Helse- og omsorgstenestelova kap 9:

Fylkesmannen si hovudoppgåve i høve til bruk av tvang og makt overfor personar med psykisk utviklingshemming er sakshandsaming av kommunane sine vedtak om bruk av tvang og makt og avgjerder om skadeavverjande tiltak i naudsituasjonar.

Gjennom si sakshandsaming og ved ulike tilsyn får Fylkesmannen kjennskap til kommunane sin praksis på dette området. Dei siste åra har det vore fokusert på korleis kommunane kan sikre kvaliteten i tenestane til personar med psykisk utviklingshemming. Det er særleg lagt vekt på kva tiltak som kan settast i verk for å fylle lova sine krav om kvalifisert personell. I 2014 vil Fylkesmannen gjennom sitt utviklingsarbeid fokusere på lova sine krav om fagleg og etisk forsvarlege tenester, samt kravet om å arbeide med å finne andre løysingar enn bruk av tvang og makt.

Fylkesmannen sitt bilde av kommunen:

Pasient- og brukerrettighetslova kap. 4A:

Fylkesmannen har fått kopi av *berre* tre vedtak i 2013. Dette er eit lågt tal. Det kan i beste fall bety at det svært skjeldan blir nytta tvang. Vi ser likevel grunn til å spørje om det er underrapportering på området, noko som betyr at ulovlig tvang vert gjennomført. Eit sentralt spørsmål er om regelverket i tilstrekkeleg grad er kjent og teke i bruk av alle aktuelle tenesteytarar i kommunen.

Helse- og omsorgstenestelova kap 9:

Per 01.01.2013 er det rapportert om 8 personer med psykisk utviklingshemming over 16 år i Norddal kommune. Fylkesmannen har ikkje motteke melding om at det blir brukt tvang og makt overfor personar med utviklingshemming i kommunen.

Dialogpunkt

- Korleis sikrar kommunen at regelverket knytt til avgjerd om bruk av tvang etter begge desse regelverka er kjent og etterlevd i alle aktuelle personellgrupper?
- Korleis blir kunnskap om regelverket overført til nye tilsette?

7.5 Psykisk helsearbeid

Dei kommunale helse- og omsorgstenestene omfattar tenester etter behov uavhengig av brukarens diagnose. Kommunen må difor sjå til at tilbodet til personar med psykiske helseproblem har omfang og kvalitet i samsvar med behovet. Kommunen må også syte for at tenestene har den kompetanse som trengs for å yte eit forsvarleg tilbod.

Fylkesmannen sine fokusområde:

Fylkesmannen har i oppgave å følgje med på utviklinga i tenestetilbodet og medverke til auka kvalitet og kompetanse. Ein er spesielt oppteken av god koordinering mellom ulike tenesteaktørar og godt tverrfagleg arbeid.

Fylkesmannen skal gjere seg kjent med, og følgje tenesteutviklinga på felte *psykisk helsearbeid* og *rusarbeid til barn, unge og vaksne* i den enkelte kommune, mellom anna gjennom å kvalitetssikre og sende inn rapporteringa frå kommunane.

I samarbeid med nasjonale og regionale kompetansesentra skal Fylkesmannen medverke til kvalitets- og kompetanseutvikling i lokalt psykisk helsearbeid og rusarbeid, gjennom råd, vegleing og formidling av lovverk, nasjonale mål og faglige retningsliner. Dette arbeidet bør også involvere brukar- og pårørandeorganisasjonane og spesialisthelsetenesta.

Fylkesmannen har gjennom si verksemd til hensikt å sjå rus-/og psykisk helsearbeid som eit fagfelt, noko som kjem til uttrykk i temasamlingane «Som ringar i vatn», der samhandling mellom kommunar og spesialisthelsetenesta står sentralt.

Fylkesmannen sitt bilde av kommunen:

Slik Fylkesmannen tyder rapporteringstala på ressursbruk innan fagområdet psykisk helsearbeid (IS-24) har Norddal kommune prioritert å oppretthalde nivået på tenestene etter opphøyr av øyremerking av midlar (01.01.09).

Fagmiljøet innan området er lite, men ein har god kontakt med kollegane i nabokommunane, Stordal, Ørskog og Skodje.

Tenesta beskriv utfordringa med å gi eit tilbod med meningsfulle aktivitetar i kvardagen. Ulike brukargrupper nyttar det same aktivitetssenteret i kommunen. Dette gjer det vanskeleg å legge til rette for individuelle behov. Det er også uvisst om tilbodet kan oppretthaldast frå hausten. I tillegg er det ofte vanskar med å skaffe støttekontaktar når det blir etterspurt.

Dialogpunkt

- Korleis vil kommunen dekke behovet for dagaktivitetstilbod framover?
- Kva utfordringar ser kommunen når det gjeld behov innan psykisk helsearbeid i dag og framover?

7.6 Rusfeltet

Kommunen må ha tilstrekkeleg kompetanse når det gjeld rus.

Kommunane har ansvar for forsvarlege tenester til personar med rusproblem i tråd med lovverk og retningsliner for dei kommunale helse- og omsorgstenestene. Dei som misbruker alkohol og andre rusmiddel, skal få råd og hjelp av det kommunale tenesteapparatet. På same måte skal familiemedlemmar og andre pårørnde få hjelp og rettleiing. Helse- og omsorgstenesta kan mellom anna hjelpe til med behandling, bustad og etablere eit program for støtte på arbeidsplassen. Om hjelpetiltak i kommunen ikkje er strekker til, skal kommunen vise til tverrfagleg spesialisert rusbehandling i spesialisthelsetenesta.

Parallelt med å arbeide for gode tenester for dei som har utvikla eit misbruk, må kommunen ha eit førebyggjande perspektiv på rusfeltet. Det gjeld både med tanke på at problem ikkje skal få etablere seg og at begynnande problem ikkje skal få utvikle seg. Å redusere både tilgjenge og etterspurnad er viktige element i ein førebyggjande strategi, i tillegg til god kompetanse. Tverrfaglege tenester og kompetanse er naudsynt for å utvikle tenester av god kvalitet i kommunane.

I perioden 2008 -2012 var det ein opptrappingsplan for rusfeltet. Eit av dei viktigaste verkemidla i denne opptrappingsplanen var tilskot til kommunalt rusarbeid. Ordninga skulle stimulere kommunane til å sette kommunalt rusarbeid på dagsorden. Den vart avslutta i 2012, men vert no relansert i 2014. Stortingsmelding 30 (2011-2012): «*Se meg! En helhetlig*

rusmiddelpolitikk» er ei vidareføring av opptrappingsplanen på rusfeltet og skisserer den nasjonale strategien på rusfeltet.

Fylkesmannen sine fokusområde:

Fylkesmannen skal koordinere og samordne verkemiddel på dei ulike fagområda på ein slik måte at dei støtter opp under det tverrfaglege- og tverrsektorielle arbeidet på områder innan både psykisk helse arbeid og rusarbeid. (Sjå derfor og punkt 7.7 Psykisk helsearbeid og punkt 7.4 Sosialtenesta).

Det er tydelege føringar i Fylkesmannen sitt oppdrag på fagfelte rus/psykisk helse om at barn og unge, og pårørende skal prioriterast. Fylkesmannen skal sjå sine sektoroppdrag overfor barn og unge med samansette problem i samanheng. Det skal rettast eit særskilt fokus på kapasitet, tilgjenge, heilskaplege og samstundes tenester der kvalitet, kompetanse og kunnskapsbasert praksis skal prege arbeidet.

Fylkesmannen sitt bilde av kommunen:

Norddal kommune har ein ruspolitisk handlingsplan for perioden 2010 – 2016. Planen inneheld både rusførebyggjande og alkoholpolitisk plan. I det rusførebyggjande arbeidet støttar kommunen seg til ei spørjeundersøking i ungdomsskolane frå 2004. Fylkesmannen vil anbefale kommunen å ta del i UngData. Ungdata er eit kvalitetssikra system for lokal undersøking i ungdomskole og/eller vidaregåande skole, administrert av Kompetansesenter rus Midt-Norge.

I følgje planen er målsettingane for rusarbeidet:

«Norddal kommune skal gjennom sin alkoholpolitiske og førebyggjande rusplan søkje å:

- Informere og gjere innbyggjarane sine kjent med konsekvensar og skadeverknadar av rusmiddelmissbruk.
- Utsette debutalderen for bruk av rusmiddel.
- Redusere totalforbruket av alkohol.
- Medverke til at alkohol vert omsett på ein lovleg måte.»

Planen peiker på sårbare område, men er lite konkret på kva som skal gjerast. Planen er rullert i 2012, men ikkje justert ut frå nytt lovverk. Den viser mellom anna til sosialtenesta sitt ansvar for å gjere greie for eit tilbod til rusbelasta personar. Det er no helse og omsorgstenestelova som pålegg kommunen å yte tenester, òg til menneske med rusproblem. Planen nemner pårørende spesielt. Dette er ei gruppe det er særst viktig å gi støtte. Dette er i tråd med nasjonale satsingar.

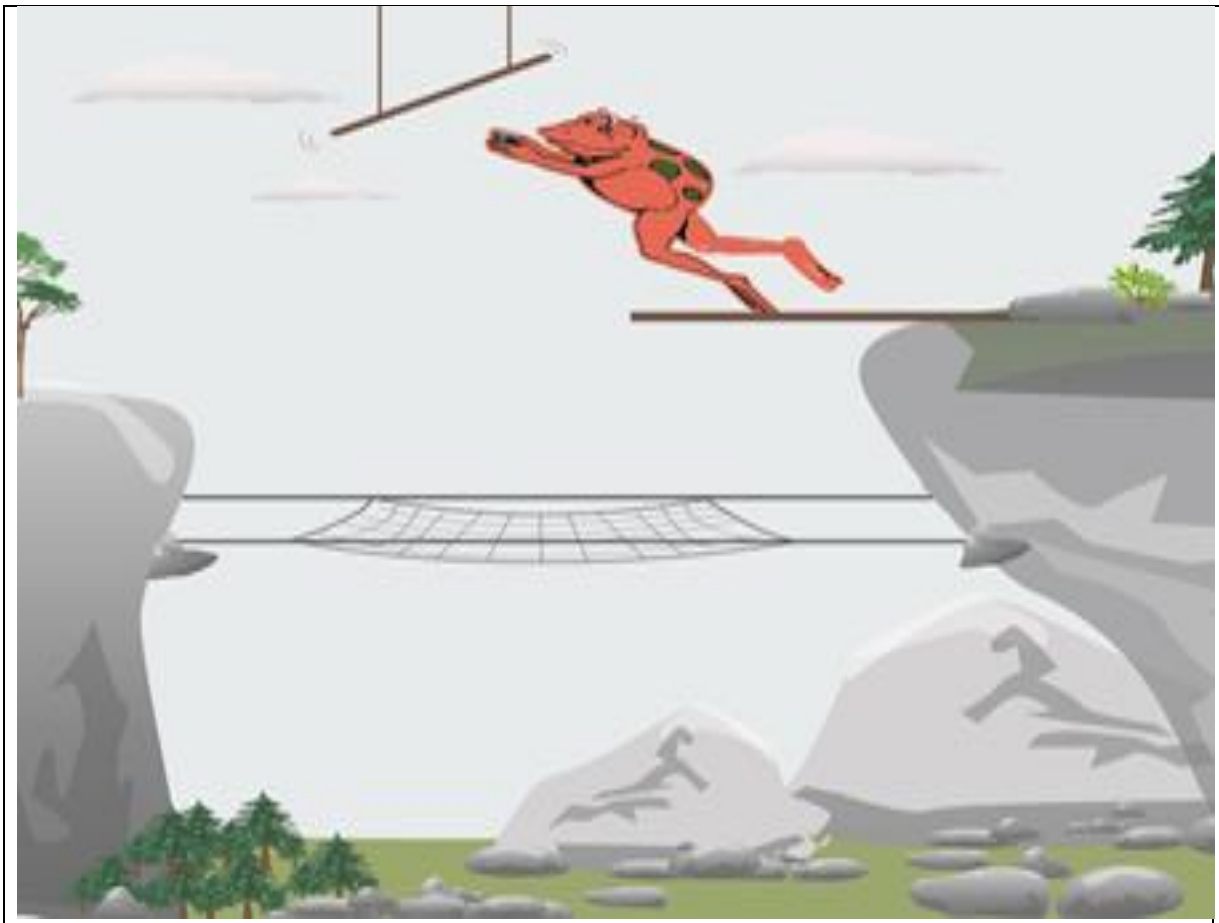
Norddal kommune har ikkje hatt tilskot til kommunalt rusarbeid. For 2014 har Skodje, på vegne av dei fire kommunane i Storfjordsamarbeidet søkt om midlar til 25% stilling for greie ut eit muleg samarbeid om ei felles rus/psykiatriteneste. Søknaden er innvilga.

Dialogpunkt

- Korleis vil kommunen legge til rette for tverrfagleg samarbeid for menneske som misbruker rusmiddel, slik at dei får eit samanhengande og heilskapleg tilbod innanfor kommunens helse og omsorgsteneste, jfr endring i lovverk vist til over?
- Kva slags strategiar har Norddal kommune lagt for å gi informasjon til innbyggjarane om rus for å førebyggje rusproblem både for barn, unge og vaksne, jfr ruspolitisk plan?

7.7 Sosialtenesta

Kommunens oppgåver på sosialtenesteområdet er knytt til Lov om sosiale tenester i NAV. Hovudoppgåva for det kommunale tenesteområdet i arbeids- og velferdsforvaltninga er å medverke til at fleire kan kome i arbeid, vidareutvikle arbeidet på fattigdomsområdet og sikre god forvaltning av lov om sosiale tenester i NAV.

Sosialtenestelova i NAV er samfunnets siste sikkerhetsnett.

Fylkesmannen sine fokusområde:

Vi har fokus på korleis kommunen forstår og brukar lova og forskriftene, og om barn og unge sin situasjon blir vektlagt i sakshandsaminga. Kommunen har eit sjølvstendig ansvar for rett kompetanse i kontora, men fylkesmannen medverkar til kompetanseutvikling ved å legge til rette kurs og opplæring for tilsette.

Fylkesmannen ga i 2012/13 opplæring i sosialtenestelova i NAV, med tilhøyrande forskrifter og rundskriv over til saman 5 dagar.

Fylkesmannen har fokus på oppfølging av framandspråklege og flyktningar/innvandrar, og deira behov for sosiale tenester og hjelp til arbeid og integrering i samfunnet.

Fylkesmannen følgjer med i kommunen sitt arbeid mot fattigdom og sosial ulikskap, og forvaltar tilskot til utvikling av gode tenester.

Fylkesmannen sitt bilde av kommunen:

Fylkesmannens bilde av sosiale tenester i NAV kontoret i Norddal er på grunnlag av den generelle kunnskapen vi har frå før og etter samtale med NAV leiar. Vi skildrar i hovudsak sosialtenesteområde som kommunen har ansvar for.

Organisering/leiing/partnerskap/generelt:

Norrdal kommune er ein del av NAV Storfjorden saman med kommunane Stordal, Ørskog og Skodje (kommunelova § 27). Dei har felles NAV leiar, han var nr to i rekka og blei tilsett i august 2011. NAV kontoret skal ta i vare kommunens oppgåver etter lov om sosiale tenester i NAV. Dei obligatoriske kommunale tenestene (minimumsløysinga) som inngår i NAV-kontoret er: opplysning, råd og vegleiing, (under dette også økonomisk rådgjeving), økonomisk stønad, midlertidig bustad, individuell plan og kvalifiseringsprogrammet. I tillegg til dei generelle oppgåvene; informasjon og generell førebygging, samarbeid med andre deler av forvaltninga, samarbeid med frivillige organisasjonar, bustader til vanskeligstilte og beredskapsplan. I tillegg har dei lagt inn oppgåver etter Helse og omsorgstenestelova; tenester og tvangstiltak for personer med rusproblem. Vidare tenesta støttekontakt og avlastning.

NAV leiar sit *ikkje* rådmannen si leiargruppe, men møter i særlege høve. Han deltek i partnerskapsmøte saman med rådmann og NAV Møre og Romsdal minimum to gonger i året. NAV leiar har faste møte med barneverntenesta og rettleiarane har samarbeid om brukarar med psykiatrisk helsearbeider og fastlege.

Kvalifiseringsprogram (KVP)

Kommunen har ingen deltakarar no. NAV leiar seier dei har få potensielle deltakarar. Dei har forsøkt å finne ut kvifor, bla har dei gått igjennom lista over mottakarar av økonomisk sosialstønad, men heller ikkje der er det aktuelle deltakarar per i dag. Sjølv KVP arbeidet er fordelt mellom rettleiarane på dato. Dei har ikkje nok KVP deltakarar til å spesialisere seg eller skape eigne KVP tiltak.

Økonomisk stønad og økonomi/gjeldsrådgjeving

Utbetaling av økonomisk sosialhjelp gjekk opp etter etablering av NAV kontoret, for så å bli stabilt dei siste åra. Dei opplever eit aukande behov for økonomi/gjeldsrådgjeving og deltek i interkommunalt prosjektet med tenesteområde Sunnmøre. Prosjektet er i regi av Arbeids- og velferdsdirektoratet og Fylkesmannen. Ålesund er vertskommune og har prosjektmedarbeidar tilsett i kontoret. Formålet er rutineforbetring og betre kvalitet. Dei utgreier også framtidige organisasjonsmåtar og ser på grenseoppgangen til Namsmannen sitt ansvar.

Bustader

Bustadsituasjonen i Norddal opplevast ikkje vanskeleg av NAV kontoret. Det generelle prisnivået på kjøp/leie av bustad er lavt og det er god tilgang på bustader i den private leiemarknaden. Kommunen har ikkje midlertidige bustader, dei bruker den private leiemarknaden i akutte situasjonar. Når det gjeld behov for varige bustader for vanskelegstilte har dei tilstrekkeleg tilgang på private og kommunale bustader. Fordi det er nok billege bustader i Norddal, opplever dei ei auka tilflytting av personar med vanskeleg økonomi, fleire av desse treng tenester frå NAV kontoret. Kommunen har ikkje bustadsosial handlingsplan eller bustadstadsosiale prosjekt (som NAV kontoret kjenner til).

Barn unge

NAV leiar seier at dei har blitt flinkare til å kartleggje og vurdere levekår til barn og unge, gjennom sin kontakt med brukarar med forsørgjaransvar. Dei har ikkje så mange unge med samansette problem. Dei har ikkje barnefattigdomsprosjekt.

Rus:

Kontoret har rustenester jf innleiinga. NAV kontoret opplever ikkje at det er eit omfattande rusmiljø i Norddal. Når det gjeld kompetanse på tvangstiltak for personar med alvorlege rusproblem har dei til no hatt tilgang på ruskompetanse frå NAV Storfjorden, Skodje, denne halve stillinga blir fjerna frå 2015. I samarbeid med Skodje, Ørskog og Stordal har Norddal kommune søkt Fylkesmannen om prosjektmidlar på rusområdet. Sjå punkt 7.8 rus

Klagesaker:

Fylkesmannen behandla ei klagesak etter lov om sosiale tenester i NAV i 2013. Hittil i 2014 har det ikkje komme inn klagesaker frå Norddal.

Tilsyn:

Fylkesmannen har ikkje hatt tilsyn på dei sosiale tenestene i Norddal.

Dialogpunkt

- Korleis styrer kommunen NAV kontoret og sikrar god kvalitet på dei sosiale tenestene som ein av fire kommunar i NAV Storfjorden?

7.8 Barnevern

Ei kjerneoppgåve for barnevernstenesta i kommunane er å undersøke saker der det er bekymring for barn. Ut i frå ei konkret vurdering av tilhøva kan barnevernstenesta sette inn tiltak. Hjelpetiltak i heimen er mest vanleg, og det skal i desse sakene ligge føre ein tiltaksplan. I alvorlege situasjonar kan barnet takast under omsorg og plasserast utanfor heimen, anten i fosterheim eller i institusjon. Det er fylkesnemnda som tek avgjerd i slike tilfelle.

Statsbudsjetta har dei siste åra (2011 – 2014) hatt midlar til styrking av det kommunale barnvernet. Satsinga skal setja kommunane betre i stand til å utføre sine lovpålagte oppgåver etter barnevernlovgevinga. Det blir satsa både på fleire stillingar og på kompetanseheving.

Fylkesmannen sine fokusområde:

Fylkesmannen skal følgje opp kommunane med tilsyn i barnevernet, samt fylgje med på kommunen sine planar for styrking/utvikling av tenesta. Den statlege styrkinga av det kommunale barnevernet dei siste åra (2011 – 2014) har gitt kommunane i fylket både fleire stillingar og midlar til kompetanseheving. Fylkesmannen har ei rolle både med å fordele styrkingsmidlar og følgje opp resultatet av satsinga. Stillingane er finansiert gjennom øyremerka tilskot. Det er fordelt til saman 44,1 stillingar i vårt fylke frå 2011 til 2014. I tillegg er det fordelt midlar til kompetansehevande tiltak.

Fylkesmannen sitt bilde av kommunen:

Fylkesmannen sitt bilde av barneverntenesta i Norddal kommune er danna gjennom rapporteringar, klagesaker og anna kontakt med Storfjorden barnevern som er ein interkommunal teneste. Skodje kommune er vertskommune og kommunane Norddal, Stordal og Ørskog er samarbeidskommunar. Den interkommunale barneverntenesta er i perioden 2011-2013 styrka med 2,5 stillingar samt med midlar til kompetansehevande tiltak gjennom den statlege satsinga. Storfjorden barnevern har etter dette 7,1 fagstillingar og 0,5 merkantil stilling.

Rapporteringa til fylkesmannen pr. 31.12.13 viser at kommunen fyller krava i barnevernslova om saksbehandlingstid i undersøkingssaker og om planar i 100% av sakene der barn får tiltak frå tenesta. (Tal for heile fylket: 80,7%) Rapporteringa til fylkesmannen dei tre siste åra på nokre sentrale område er vist under. For samanlikning er tala frå Stordal kommune (den miste kommunen i Storfjorden barnevern) tatt med.

MELDINGAR:

Tal meldingar	2011	2012	2013
Norrdal	8	8	9
Stordal	8	21	15

Stordal har hatt ei auke i talet på meldingar, medan talet i Norrdal har vore stabilt i perioden.

TILTAK:

Pr. 31.12 Nordal/Stordal	Antall barn i hjelpetiltak totalt	Antall barn med tiltaksplan	Antall barn under omsorg	Tal på barn i tiltak pr. stilling
2011	6/9	3/8	1/0	
2012	17/11	12/10	1/0	
2013	14/13	14/13	0/0	12,7/16,2*

*Gjennomsnitt for fylket: 11,0

Talet på barn i hjelpetiltak har auka i begge kommunane

Dialogpunkt

- Kva er Norrdal kommune si erfaring med den interkommunale barneverntenesta?
- Korleis oppretthalde situasjonen frå dei siste rapporteringane som viser at fristane i undersøkingssaker vert held og planar for alle tiltak vert utarbeidd?

Kap. 8 – Oppsummering

8.1 Generelt

Med *Kommunebilde for Norddals* har Fylkesmannen utarbeidd ein kortfatta situasjonsrapport for kommunen som samfunn og organisasjon. Søkelyset er retta mot Fylkesmannen sine fokusområde slik dette kjem til uttrykk gjennom embetsoppdraget frå dei ulike departement og direktorat. Eit viktig mål med dokumentet er at kommunen og Fylkesmannen kan ha dialog om ulike utfordringar og korleis ein kan kome fram til betre løysingar i lag.

Kommunen har på sin side utarbeidd *Kommunal planstrategi for Norddal* for perioden 2013 – 2016. Her blir viktige utfordringar for kommunen og strategiske val for å møte utfordringane nærare drøfta. Vidare blir både overordna planar etter plan- og bygningslova og planar for ulike kommunale tenesteområde nærare gjennomgått og vurdert. Kommunen vil i inneverande planperiode prioritere arbeidet med rullering av kommuneplanen. Dette omfattar både samfunns- og arealdelen. Samla inngår dette som eit viktig verktøy for samfunnsstyring og tenesteproduksjon.

8.2 Vidare dialog og samarbeid

Innhaldsmessig har dette dialogdokumentet retta søkelys mot følgjande hovudtema:

- Regional og kommunal samfunnsutvikling – plansamordning, kommuneøkonomi og interkommunalt samarbeid
- Justis og beredskap
- Miljøvern og arealforvaltning
- Landbruk og bygdeutvikling
- Oppvekst og utdanning
- Helse- og sosial

For kvart hovudtema er det lista opp ulike deltema, og til kvart av desse er det under overskrifta *Fylkesmannen sitt bilde av kommunen* gjort nærare greie for kommunens status i forhold til Fylkesmannens fokusområde og eventuelle andre relevante forhold. Under overskrifta *Dialogpunkt* peikar Fylkesmannen på utvalde innsatsområde som kommunen kan nytte i sitt vidare arbeid med kvalitetsforbetring. Fylkesmannen ønskjer nærare dialog med kommunen. På fleire av desse områda kan det vere aktuelt med vidare dialog og samarbeid.

Fagavdelingane hos Fylkesmannen representerer her ein viktig kunnskapsressurs som vil kunne følgje opp med råd og rettleiing.

Fylkesmannens samla inntrykk er at Norddal kommune på dei fleste fagområde gjer ein grundig og systematisk innsats knytt til dei samfunnsoppgåvene og utfordringane kommunen står overfor. Dette omfattar arbeid både innanfor og på tvers av kommunale sektorar og fagområde. Krav om oppdatert fagkunnskap og krav til oppbygging av robuste faglege kompetansmiljø vil vere ei utfordring for mange kommunar; slik også for Norddal.

Vedlegg

Nokre aktuelle lenker til:

Statistikk

- Kommunestatistikk Møre og Romsdal
<http://mrfylke.no/Tenestoomraade/Plan-og-analyse/Statistikk-og-analyser/Kommunestatistikk>
- Fylkesstatistikk Møre og Romsdal
<http://mrfylke.no/Tenestoomraade/Plan-og-analyse/Statistikk-og-analyser/Fylkesstatistikk>
- Folkehelsestatistikk Møre og Romsdal
<http://mrfylke.no/Tenestoomraade/Plan-og-analyse/Statistikk-og-analyser/Folkehelsestatistikk>
- SSB/KOSTRA <http://www.ssb.no/kostra/>

Tabellar/figurar/kart

- Møre og Romsdal fylkeskommune/Plan og analyse/Kart og fagdata
<http://mrfylke.no/Tenestoomraade/Plan-og-analyse/Kart-og-fagdata>

Planar/dokument m.m.

- Regional planstrategi 2012 – 2016 Møre og Romsdal
<http://mrfylke.no/Tenestoomraade/Plan-og-analyse/Regional-planlegging/Regional-planstrategi>
- Fylkesplan for Møre og Romsdal 2013 – 2016
<http://mrfylke.no/Tenestoomraade/Plan-og-analyse/Regional-planlegging/Fylkesplan>
- Riss <http://mrfylke.no/Tenestoomraade/Plan-og-analyse/Statistikk-og-analyser/RISS>
- Temp <http://mrfylke.no/Tenestoomraade/Plan-og-analyse/Statistikk-og-analyser/Konjunkturbarometeret-Temp>

Tilsynskalender sjå

Fylkesmannen i Møre og Romsdal; heimeside <http://www.fylkesmannen.no/More-og-Romsdal/>